

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának változásai a 2022-es orosz
agresszió következtében**

Jelige: *Cambiamento europeo*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024.05.21.

2025.

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	3
2.	Kutatási háttér.....	4
2.1.	Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának kialakulása és meghatározó tulajdonságai.....	4
2.2.	Hibrid hadviselés és Oroszország	7
2.2.1.	Az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikája elleni orosz információs műveletek jellemzői	11
3.	A kutatás relevanciája és kutatási célkitűzések	14
4.	Kutatási kérdések, hipotézisek	15
5.	Kutatási módszertan és szakirodalmi áttekintés	16
6.	Az EU közös kül- és biztonságpolitikája és az ukrán-orosz konfliktus, az EU tagállamainak egységes világfelfogása	17
6.1.	Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája 2014-től 2022-ig az EU-Oroszország kapcsolat keretében	17
6.2.	Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája az ukrán-orosz háború kitörésétől kezdve 2023 decemberéig	26
6.3.	Az Olasz Köztársaság kül- és biztonságpolitikája a 2022-es orosz agresszió után és az Európai Unió egységes fellépése	33
6.3.1.	Az Olasz kül- és biztonságpolitika alapjai	33
6.3.2.	Az olasz kül- és biztonságpolitika és az Ukrajna elleni háború.....	35
6.3.3.	Az orosz agresszió hatása az olasz biztonság- és védelempolitikai dokumentumokra és a biztonságpercepcióra.....	39
7.	Összegzés és kitekintés.....	43
	Felhasznált irodalom.....	45
	Mellékletek	54
	Ábrák jegyzéke	54
	Táblázatok jegyzéke	55
	További ábrák	55

1. Bevezetés¹

Az Európai Unió (EU) egy jelenleg 27 tagállamból álló politikai és gazdasági unió, melynek megalakulása pár évvel a második világháború után, 1951-ben – Jean Monnet ötlete alapján – az Európai Szén- és Acélközösséggel, avagy Montánunióval kezdődött. Az EU nagyon fejlett gazdasággal rendelkezik, amelyben az egységes piacnak köszönhetően szabadon áramolhat az áru, a szolgáltatás, a tőke és az ember. Bár nem egy nagyhatalom, a nemzetközi politikai rendszernek egy megkerülhetetlen szereplője többek közt a más államokba történő befektetéseinek, a nemzetközi együttműködésekben történő részvételének és a válságkezelés terén tett erőfeszítéseinek köszönhetően. Gazdaságának jelentőségét például erősíti a tény, hogy a világ legfejlettebb demokratikus gazdaságait tömörítő G7-eknek tagja Németország, Franciaország és Olaszország, sőt 1981 óta maga az EU is tagja, melyet az üléseken az Európai Tanács és az Európai Bizottság elnökei képviselnek.² Az Unió békésen és kooperatívan viszonyul a nemzetközi rendszer másik szereplőjéhez, 2014-ig az Oroszországi Föderációhoz is. A 2014-es krími annexió után Oroszország viszonya megromlott az Amerikai Egyesült Államokkal, az EU-val és szövetségeseikkel, bár a kommunikációs csatornákat nyitva hagyták egymás felé és az együttműködések is folytatódtak kisebb intenzitással. Az Európai Unió 2016-ban kiadott Globális Stratégiájában megemlíti a két aktor viszonyának rosszabbodását, valamint egymásra utaltságuk is, ami miatt nem célszerű, hogy kapcsolatuk tovább romoljon. Az Unió tagállamai bár elítélték és nem ismerték el a Krím-félsziget annexióját, törekedtek a jó gazdasági kapcsolatok fenntartására, – például Magyarország és Olaszország az energiapolitika terén több együttműködési megállapodást írt alá olyan orosz nemzeti vállalatokkal, mint a Roszatom, vagy a Gazprom az ország energiaellátásának fejlesztése végett. 2022. február 24-én azonban Oroszország inváziót indított a szomszédos Ukrajna ellen, ami után úgynevezett szankciós csomagok kerültek elfogadásra Oroszország ellen, Ukrajnának pénzügyi segítyt biztosított az EU és más nyugati országok, valamint tárgyalások indultak az ország háború utáni újjáépítéséről és az EU-ba történő felvételéről. Kutatásomban nemcsak az Unió szintjén végbement cselekmények bemutatására kerül sor, hanem a tagállamok szintjén érzékelt hatást is vizsgálom egy esettanulmány formájában.

A kutatásom előzményeként/háttereként kitérek az orosz hibrid hadviselést leginkább meghatározó információs műveletekre – kifejezetten a dezinformációra, – melyeket az EU,

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-1-I-NKE-82 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Council on Foreign Relations, „What Does the G7 Do?” *Council on Foreign Relations.*, é. n., online, Internet, 27 szept. 2023., Elérhető: <https://www.cfr.org/backgrounder/what-does-g7-do>.

vagy szomszédos, európai integrációra törekvő államok ellen indítottak. Ugyanis Oroszország, a koppenhágai iskola és Buzan által létrehozott, később kibővült biztonsági szektorait tekintve, mindig az információs és a társadalmi szektor támadásával kezdte 21. századi intervencióit, invázióit. Az EU közös kül- és biztonságpolitikája (KKBP) elleni orosz dezinformáció jellemzőit egy korábbi esettanulmányban vizsgáltam, melynek lényegét itt is bemutatom.

Kutatásom aktualitását biztosítja egyrészt a szomszédunkban jelenleg is zajló háború, amely fenyegetést jelent a térség stabilitására és biztonságára, így az abban elhelyezkedő országokra is. Másrészt Magyarország az Unió elkötelezett tagállama, mely a 2020-ban kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégiában is rögzítésre került, illetve jelenleg az Európai Unió Tanácsának elnöksége a spanyol-belga-magyar elnökségi trióból áll, melyben Magyarország 2024. január 1-től kezdve júniusig lesz a Tanács elnöke. Továbbá 2016-ban az ország haderőfejlesztést indított Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program néven, ami során az ország lecseréli a bipoláris világrend korszakából visszamaradt haditechnikai eszközrendszerét modern, a NATO és EU tagállamok által is használt haditechnikai eszközökre. Vagyis amellett, hogy modernebb lesz a Magyar Honvédség, az euroatlanti értékrend iránt elkötelezett országok közti interoperabilitást is segíti a fejlesztés. Az EU közös biztonság- és védelempolitikájának (KBVP) pedig egy kiemelt eleme a tagállamok közti interoperabilitás promotálása, elősegítése. Végül pedig, 2012 óta Olaszország is átfogó haderőfejlesztést hajt végre, ami még egy kapcsolódási pont a kutatásban.

2. Kutatási háttér

2.1. Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának kialakulása és meghatározó tulajdonságai

A kutatási háttér című fejezetben két korábbi kutatásom kivonata látható, melyből előbbi a közös kül- és biztonságpolitika történetét mutatja be, míg utóbbi egy Intézményi Tudományos Diákköri Konferencián be is mutatott és helyezést elért, az orosz hibrid hadviselés, illetve az információs szegmensének talán legkiemelkedőbb fegyverével, a dezinformációs kampányok elemzésével foglalkozik. Ezek inspiráltak a jelenlegi kutatásom elkészítésére, továbbá háttérismereteket is biztosítanak az olvasó számára, hiszen az EU külpolitikája hosszasan fejlődött, illetve Oroszország a modern, hibrid háborúiban (pl. Georgia, Ukrajna, Mali) információs műveletekkel „puhította” meg célpontjait.

Kezdetben, az Európai Gazdasági Közösség megalakulásakor a kül-, biztonság- és védelempolitikáról még szó sem esett a szerződésekben, a külpolitikai feladatok tagállami hatáskörökben maradtak. Azonban a tagállamok szerettek volna egy politikai együttműködést

már az 1960-as évek elején (Fouchet-tervek), majd az 1969-es hágai csúcson a külügyminiszterek kaptak egy megbízást, miszerint készíteniük kell egy külpolitikai együttműködés lehetőségeit feltáró jelentést. Az elkészülő Davignon-jelentés (más néven luxemburgi-jelentés) szerzői számára az elsődleges cél egy konzultációs mechanizmus megalkotása volt, amely lehetővé tette a konszenzus létrejöttét a tagok számára a különféle nemzetközi ügyekben. A luxemburgi-jelentést – mely megteremtette az Európai Politikai Együttműködés (EPE) alapjait³ – Walter Scheel nyugatnémet külügyminiszter vezetésével a „Hatok” külügyminiszterei elfogadták. A jelentés 1. részében megemlíti, hogy az Európai Közösségek egyre nagyobb fontossággal bír, valamint sürgőszerű megmutatni a világnak, hogy Európának egy közös politikai küldetése van.⁴ A Davignon-jelentés egyeztető mechanizmusának következtében lehetővé vált a nemzeti álláspontok harmonizálása, egy közös álláspont kialakítása, amelyre támaszkodva közös akciót lehet végrehajtani. Magának a mechanizmusnak az alapjait már a jelentés rögzítette: 1. a külügyminiszterek évente két alkalommal találkoznak; 2. a külügyminisztériumok politikai igazgatói évente négyszer (szükség esetén gyakrabban) Politikai Bizottságként üléseznek, ahol előkészítik a külügyminiszterek találkozóit az Európai Politikai Együttműködés keretén belül; 3. bármely tagállam által fontosnak tartott kérdés a napirendre tűzhető; 4. az Európai Közösségeket érintő téma felmerülése esetén konzultálni szükséges az Európai Bizottsággal, valamint fél évente tájékoztatni az Európa Parlament illetékes bizottságát; 5. az üléseket a soros elnökség országába kell szervezni, továbbá kijelölni egy kapcsolattartót: „[...] *the correspondent of his counterparts in the other countries.*”⁵ A újonnan létrejövő EPE, mely hasonlított a Fouchet-tervekben megfogalmazott javaslatokra, nem intézményesült, hanem egy kormányközi diplomáciai konzultációs eljárási keretrendszerként jelentett a szerződéses keretektől elkülönülve. A konzultációk nem jelentettek jogi kötelezettséget a tagállamok számára, nem kellett döntést hozni, intézkedést tenni, se valamelyik állásponthoz csatlakozni.⁶ Az 1972-es párizsi csúcson a külügyminiszterek megegyeztek abban, hogy valamiféle összhang szükséges az EPE és az Európai Közösségek intézményei között. Ezért az 1972-es párizsi csúcs felhatalmazása alapján 1973-ban elkészült a koppenhágai-jelentés, mely szerint az EPE kormányközi szinten ad helyet

³ Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, „The Davignon proposals - Historical events in the European integration process (1945–2009)” *Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe*. , é. n., online, Internet, 28 szept. 2023. , Elérhető: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/56b69a5e-3f16-4775-ba38-b4ef440fdccb>.

⁴ Christopher Hill és Karen E. Smith, *European Foreign Policy: Key Documents* (Abingdon: Routledge, 2000) 75–76.

⁵ Ferenc Gazdag, *Európai integráció és külpolitika* (Osiris kiadó, 2005) 214–215.

⁶ Molnár Anna, *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei* (Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018) 142.

a nemzetközi kapcsolatokat érintő konzultációknak, a célja pedig a közös álláspont kidolgozása és lehetőség szerint egy közös cselekvés megvalósítása.⁷ Charles De Gaulle tábornok 1969-es távoztása után felgyorsult az európai integrációs folyamat, így a külpolitika terén is lendületesebb lett az együttműködés. 1976 november 30-án a „Kilencek” megvizsgálták a belga Leo Tindemans miniszterelnök által készített Tindemans-jelentést, mely szerint szükség van a közös szakpolitikák fejlesztésére, a külügy terén pedig jogi kötelezettség bevezetésére⁸, és egy közös biztonságpolitikára, mely nélkül az Európai Unió nem lesz teljes.⁹ Az 1986-ban aláírt Egységes Európai Okmány – EEO (Single European Act) fontos lépés volt: a III. fejezetben intézményesítette az Európai Politikai Együttműködés már működő mechanizmusát, és a Főtitkárságban létrehozta az EPE titkárságot. Továbbá kimondta az okmány, hogy az Európai Közösségek és az EPE szakpolitikáinak összhangban kell állniuk.¹⁰ A közös kül- és biztonságpolitika megvalósulásának irányába tett következő lépés az volt, amikor az 1949-ben létrejött Nyugat-Európai Unió (NYEU) az EEO-ra építve 1987-ben elfogadta a hágai platformot (Platform on European Security Interests), melyben hangsúlyozzák, az európai integráció egy közös biztonsági szegmens bevezetésével válhat teljessé.¹¹ 1991. december 10-én a Nyugat-Európai Unió kiadott egy nyilatkozatot, melynek preambuluma szerint: 1. A NYEU tagállamai európai biztonsági és védelmi identitást fejlesztenek ki, nagyobb felelősséget vállalnak a védelmi ügyekben, 2. hosszútávon közös védelempolitikát alakítanak ki az Európai Unióban, 3. A NYEU-t az EU részeként fogják fejleszteni, mint a NATO európai pillérének megerősítését, 4. a NYEU kialakítja a közös európai védelmi politikát.¹² Az 1992. február 7-én aláírt Európai Unióról szóló szerződés (másik nevén maastrichti- szerződés) vezette be a pilléres szerkezetet, melynek értelmében az Európai Unió 3 pillérre épül: 1. az Európai Közösségekre, 2. közös kül- és biztonságpolitika, 3. bel- és igazságügyi együttműködés. A szerződés V. része szól a

⁷ Európai Közösségek, *Second report on European political cooperation in foreign policy matters (Copenhagen, 23 July 1973)*, köt. (Sanem: Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, december 18, 2013), Elérhető: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/8b935ae1-0a38-42d4-a97e-088c63d54b6f/publishable_en.pdf.

⁸ Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, „European Political Cooperation (EPC) - Historical events in the European integration process (1945–2009)” *Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe*, é. n., online, Internet, 10 okt. 2023., Elérhető: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/fed975ca-665b-4c89-ac04-0ac7e8919c51>.

⁹ Leo Tindemans, „European Union. Report by Mr. Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council. Bulletin of the European Communities, Supplement 1/76. (commonly called the Tindemans Report)”, EU Other, 1976, online, Internet, 10 okt. 2023., Elérhető: <https://aei.pitt.edu/942/>.

¹⁰ *Egységes Európai Okmány*, köt., 1986, online, Internet, 10 okt. 2023., Elérhető: <http://data.europa.eu/eli/treaty/sea/sign/hun>.

¹¹ Nyugat-Európai Unió, „Platform on European security interests. Meeting of the Foreign and Defense Ministers of the Western European Union. The Hague, 27 October 1987”, EU Related, 1987, online, Internet, 10 okt. 2023., Elérhető: <https://aei.pitt.edu/43384/>.

¹² Csiki Tamás, „Visszatekintés a Nyugat-európai Unióra” *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*. 3.5 (2010): 66–73.

szakpolitika működéséről. Az 1998-as Saint Malo-i nyilatkozat hangsúlyozza az 1997-es amszterdami szerződést közös kül- és biztonságpolitikára vonatkozó előírásait, vagyis az EU-nak létre kell hoznia egy hiteles haderőt, mely autonóm akciók elvégzésére is képes és biztosítani kell számára az akciókhoz szükséges eszközöket. Ennek megfelelően egy évvel később, 1999-ben a NATO washingtoni csúcstalálkozóján szabályozták az EU által vezetett műveletekben a NATO eszközeinek használatát és a NYEU-t bevonták a védelmi tervezési folyamatokba. Kölnben 1999-ben döntött az EU arról, hogy magába fogja integrálni a NYEU funkcióit az egyszerűség és átláthatóság érdekében. Az integrációs folyamat 2000-ben kezdődött el és a 2009-ben hatályba lépő lisszaboni szerződéssel zárult, mikor a szerződés elvette a NYEU-tól a kölcsönös védelmi záradékot is, befejezve a folyamatot.¹³ Az Unió KKBP-ját ekkortól kezdve két fő tevékenység jellemzi: békefenntartó műveletek indítása válságócokba, illetve a nemzetközi biztonságot és stabilitást veszélyeztető entitások szankcionálása.

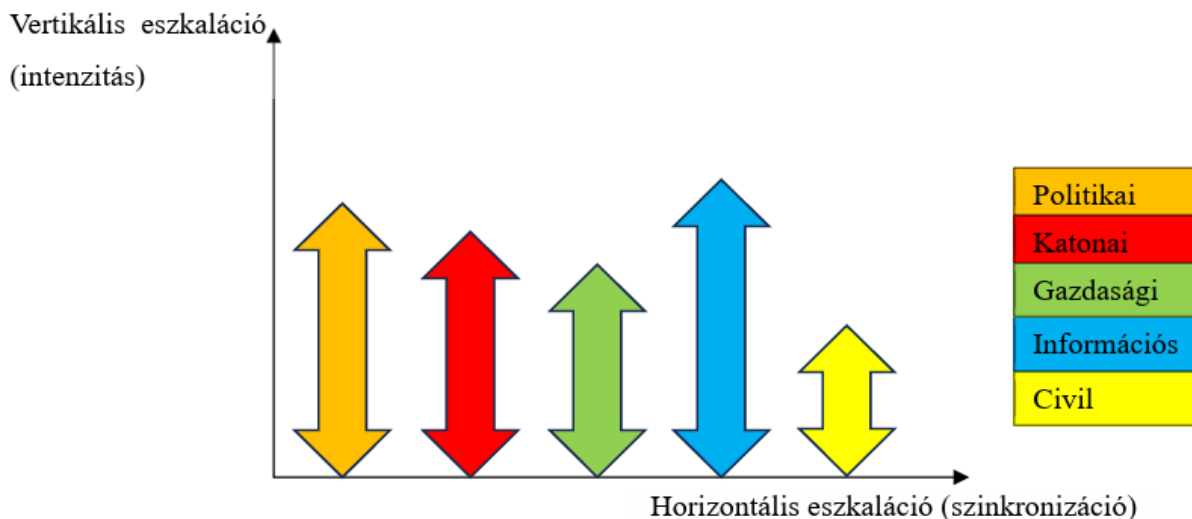
2.2. Hibrid hadviselés és Oroszország

A következő alfejezetek a 2023. évi őszi Tudományos Diákköri Konferenciára készült kutatásom leglényegesebb részeinek összefoglalása, melyek újdonságot már nem tartalmaznak, azonban segítenek Oroszország hibrid hadviselésének legjelentősebb szegmensét és annak a közös kül- és biztonságpolitikára, illetve közös biztonság- és védelempolitikára gyakorolt hatását bemutatni egy georgiai esettanulmányon keresztül. A kutatási háttérben még fontos megemlíteni, hogy az Oroszországi Föderáció miért és milyen fenyegetést képvisel az euroatlanti értékrendre, integrációra és stabilitásra. Oroszország konfliktusait egyértelműen a hibrid műveletek jellemzik a 21. században. A hibrid műveletek lehetővé teszik, hogy fegyveres ereje nélkül támadja meg a Nyugatot és azon országokat, akik csatlakozni szeretnének az euroatlanti közösséghez.

Manapság a háborúk általában hibrid jellegűek, minden felületen hallani a hibrid hadviselésről, hibrid műveletekről, pár évtizeddel ezelőtt pedig még nem szinte senki sem ismerte. A hibrid hadviselés kifejezésnek nincs megegyezés szerinti definíciója, a Krím-félsziget 2014-es annexiója után lett főszórá, úgynevezett „*mainstream*” kifejezés. Kezdetben olyan nem-állami szereplőkre használták, akik a konvencionális és nem konvencionális (pl.: felforgató tevékenység) hadviselést más, nem katonai műveletekkel együtt alkalmazták, amik a nyugati katonai gyakorlat és stratégiai gondolkodás számára ismeretlenek voltak. A felszerelések fejlettségének és mennyiségének különbsége folytán aszimmetrikus

¹³ Uo., 72.

hadviselésként is jellemezték a nem-állami szereplők tevékenységét. A hibrid hadviselést folytató állami szereplők rendelkezésére áll az egész államapparátus ereje, legyen az katonai, vagy nem katonai. Az egyik megközelítés szerint az államhatalom eszközei függőlegesen és vízszintesen is eskalálhatók, avagy deeszkalálhatók. A vertikális tengely az eszközök használatának intenzitását jelenti, míg a horizontális az eszközök szinkronizációját (1. ábra).

1. Ábra: Az állam legjelentősebb eszközeinek alkalmazása hibrid hadviselés során (Saját szerkesztés Erik Reichborn-Kjennerud és Patrick Cullen, *What is Hybrid Warfare?* című műve alapján)

Ezek a szinkronizált elemek szinergikusan, együttesen képesek hatni a célpontra, melynek következtében az elért hatás is erőteljesebb lesz.¹⁴

Azóta már újabb megközelítés is létezik, az Európai Bizottság Közös Kutató Központja (Joint Research Centre) 2021-ben elkészült egy a hibrid hadviselésről alkotott újabb modellel. A Patrick Cullen nevéhez ismét köthető munkában 13 műveleti területet, domént vizsgálnak az államhatalom eszközei helyett. Ebben a megközelítésben a hibrid műveletek a célpont doménjeiben fejtik ki hatásukat, melyek bár elkülönülnek egymástól, szorosan kapcsolódnak egymáshoz, átfedésben vannak – vagyis egyik domént megtámadva akár lehetséges hatást kiváltani egy másikban is. Egy táblázatba gyűjtöttek számos hibrid műveletet és az általuk célzott, támadni kívánt doméneket, melyek közül az információs műveletek és az információs doménben hatni kívánó műveletekből egy összeállítás az 1. táblázatban látható. Továbbá

¹⁴ Erik Reichborn-Kjennerud és Patrick Cullen, *What is Hybrid Warfare?* (Oslo: Norwegian Institute of International Affairs (NUPI), 2016) 1–2, online, Internet, 11 okt. 2023. , Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/resrep07978>.

hangsúlyozzák, hogy a hibrid hadviselés fejlődik, így megjelenhetnek olyan eszközök, műveletek és eljárások amiket még nem vettek észre, vagy napjainkban még nem léteznek.¹⁵

A hibrid hadviselés információs műveletei	
Konkrét eszközök	A tér amire hat
Infrastruktúra elleni fizikai műveletek	Infrastrukturális, gazdasági, kibertér, űr, katonai, információs, társadalmi, közigazgatási
Kiberműveletek	Infrastrukturális, űr, kibertér, társadalmi, közigazgatási, katonai, közigazgatási
A diaszpórák befolyásolása	Politikai, diplomáciai, társadalmi, kulturális, hírszerzési, információs
Kulturális csoportok és think tankek finanszírozása	Társadalmi, kulturális, politikai, diplomáciai
A politikai diskurzus manipulálása a társadalom polarizálásának érdekében	Társadalmi, kulturális, politikai, jogi
Zavarodottság és ellentmondásos narratívák teremtése	Társadalmi, Információs, diplomáciai
Politikai szereplők és vezetők lejárata, illetve támogatása	Politikai, közigazgatási, társadalmi
Bevándorlás befolyásolásra történő kihasználása	Politikai, társadalmi
A sajtó irányítása	Információs, infrastrukturális, társadalmi, kulturális
Dezinformációs kampányok és propaganda	Társadalmi, információs, politikai, kibertér, kulturális, közigazgatási
Elektronikai műveletek	Űr, kibertér, infrastruktúra, gazdasági, katonai

1. Táblázat: Állami információs műveletek bevetése/információs domén elleni műveletek (Saját szerkesztés Patrick Cullen és mtsai. *The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model* című mű nyilvános verziója alapján)

A nyugati szakértők általában 2006-ig vezetik vissza a kifejezés eredetét, az Amerikai Védelmi Minisztérium 2006-os Négyéves Védelmi Áttekintésre (Quadrennial Defence Review), melyben a szerzők formálisan elismerik a hibrid fenyegetés létezését, lefektetve egy paradigmaváltás alapjait. Rövidesen utána, 2007-ben Frank Hoffman megírta a „Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Warfare” című tanulmányát, megalkotva a hibrid hadviselés elméletét. Míg az oroszok oldaláról a hibrid hadviselés elméletét Valerij Geraszimov orosz

¹⁵ Patrick Cullen és mtsai., *The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model (Public Version)*, 2021 26–32, online, Internet, 8 nov. 2023. , Elérhető: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123305>.

vezérkari főnök 2013-ban a *Vojennij Promislennij Kurjer* hasábjain megjelent cikkére vezetik vissza. Ő egy modellt készített az Arab Tavasz és a posztszovjet térség színes forradalmi alapján, mely szerint a politikai célok eléréséhez a 21. században politikai, gazdasági és információs eszközök, valamint a reguláris és irreguláris műveletek összehangolt használata szükséges, továbbá kiemeli, hogy a műveleti szintek közti határok elmosódtak, már nincsen kizárólag hadászati, avagy harcászati művelet.

A hibrid hadviselés legismertebb alakja minden bizonnyal az Oroszországi Föderáció és a 2014-es krími annexió, azonban kiemelendő, hogy jelentős hibrid műveleteket már korábban is indított: a 2008-as pekingi nyári olimpiai játékok alatt megtámadta Georgiát, amivel kitört Európa első háborúja a 21. században, amely során már információs műveleteket is alkalmaztak. A fegyveres erők bevetését olyan információs és politikai műveletek előzték meg, mint például a 2 szeparatista állam (Abházia és Dél-Oszétia) függetlenségének elismerése, illetve oroszparti propaganda sugárzása a helyi adókon, az orosz békefenntartó erők pozitív szerepének hangsúlyozása. Az öt napon át tartó háborút a 6 pontból álló tűzszüneti megállapodás zárta.¹⁶ Két hónappal később az EU elindította EUMM Georgia nevű civil szakemberekből álló békefenntartó misszióját, aminek célja a fegyveres harcok kiújulásának megakadályozása lett. Oroszország azóta is folyamatosan indítja információs műveleteit a grúz lakosság, politikusok és nyugati intézmények ellen azzal a célzattal, hogy megszüntesse az euroatlanti integráció iránti lelkesedést és az országot befolyása alá vonja. Ukrajnában pedig nemcsak 2014-ben, hanem a kelet-ukrajnai háború alatt is, sőt a 2022. február 24-i invázió során is hibrid műveleteket folytat. A 2022-ben kitörő háborúnak érdekessége, hogy mindkét fél a hibrid hadviselés eszközeihez folyamodik, tehát a háború egy igazi hibrid háború.

Az oroszok az információs eszközrendszert előnyben részesítik a katonai erőhöz képest, a fegyveres akciókat is gyakran kibertámadások és dezinformációs kampányok előzik meg. Az információs műveletek technikai képességeit főleg olyan hackercsoportok biztosítják, mint a Conti, az APT28 és a 74 455-ös alakulat. Ezen hackercsoportok gyakran a Felderítő Főcsoportfőnökséghez, vagy az orosz elit tagjaihoz köthetőek és főleg kritikus infrastruktúrát (pl. kórházakat, villamos hálózatokat) támadnak meg túlterheléses szolgáltatásmegtagadással (DDoS), zsarolóvírusokkal. A kognitív képességeket pedig főként olyan orosz állami hírszatórnak biztosítják, mint a RT, TASZSZ, Szputnyik.¹⁷

¹⁶ Michael Lambert, „Tracing the Roots of Russia’s Hybrid Warfare Tactics”, 2017, online, Internet, 29 okt. 2023. , Elérhető: <https://eurasianet.org/tracing-the-roots-of-russias-hybrid-warfare-tactics>.

¹⁷ Christopher S. Chivvis, *Understanding Russian „Hybrid Warfare”* (Santa Monica: RAND Corporation, március 22, 2017) 2–5, online, Internet, 16 okt. 2023. , Elérhető: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>.

2.2.1. Az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikája elleni orosz információs műveletek jellemzői

A közös biztonság- és védelempolitika keretében az EU számtalan válságkezelő missziót indított már világszerte, ebben a fejezetrészen a georgiai EUMM misszió és az ellene, illetve az euroatlanti integráció ellen irányuló orosz dezinformációról lesz szó. A 2008-ban indított EUMM Georgia egy civil misszió Georgia területén, melynek elsődleges célja a béke és

2. Ábra: Georgia és a két szeparatista állam. A misszió mandátuma az ország egész területére kiterjed, azonban a szeparatista vezetők mindmáig megtiltották az ő általuk ellenőrzött területre a belépést. Georgiát a két szeparatista államtól a 2008-ban meghúzott – el nem ismert, de facto – közigazgatási határvonal választja el.. (Saját szerkesztés)

stabilitás fenntartása, az ellenségeskedés kiújulásának megakadályozása a georgiai kormányzat és a két szeparatista orosz protektorátus, Abházia és Dél-Osztétia között. (2. ábra) Az EUMM-t, mint EU-s intézményt gyakran támadják az oroszpárti georgiai ügynökök, de oroszok is – a vádak szerint a misszió grúzpárti és nem semleges. Bár az EU delegációjánál kevesebbszer vádolják, a COVID-19 járvány alatt olyan súlyos vádakkal illették, mint népiirtásban való részvétel. Oroszország gyakran indít dezinformációs kampányokat Georgiában azzal a céllal, hogy csökkentse az euroatlanti integráció iránti támogatottságot a grúz társadalomban. Ennek érdekében más, az EU-val vagy az Egyesült Államokkal kapcsolatban álló intézményeket és

történelmi, illetve aktuális eseményeket is célba vesznek, hogy bebizonyítsák: Oroszországgal ellentétben a Nyugat és értékrendje veszélyt jelent a grúz hagyományokra és kultúrára.¹⁸

A 2008-as grúz-orosz háborút követően az országban betiltásra kerültek az oroszpartí médiaorgánumok, civil szervezetek és pártok. Oroszország a számára kedvezőtlen döntés megbosszulására számos hibrid jellegű támadást indított. 2012-ben a grúz választásokat követően, a két állam közötti feszültség enyhítése érdekében az országban ismét megnyílt a politikai tér az oroszbarát politikusok, civil szervezetek és médiaorgánumok előtt, amely következményeként az oroszbarát narratíva visszatérhetett a politikai életbe. A kormányzat hiába reménykedett a két ország kapcsolatának normalizálódásában, a hibrid jellegű támadások folytatódtak határsértések, kibertámadások és dezinformáció képében.¹⁹ A dezinformációs kampányoknak több különböző alanya, eltérő állítása és forrása van, azonban mindig közös bennük a nyugatellenes, inkább oroszbarát narratíva. A leggyakoribb kampányokat az alább látható 2. táblázat mutatja be.

A dezinformációs kampány		
Forrása	Tárgya	Állítása
Oroszország, Szeparatista KGB, Oroszországi médiaorgánum, Georgiai médiaorgánum	Lugar Kutatóintézet	A laboratórium biológiai fegyvereket fejleszt, megsérti a Biológiai és Toxin-fegyver Tilalmi Egyezményt, emberkísérleteket hajt végre
Politikai pártok, Oroszországi médiaorgánumok	Szír menekültek és az Európai Unió	Az EU integráció kötelezné Georgiát a szír menekültek befogadására, táborok létesítésére
Oroszország, Georgiai médiaorgánumok	Törökország és a NATO	A NATO tagság következtében a török haderő bevonulna Georgiába és katonai bázist is létesítene az országban

¹⁸ Ofer Fridman, Virginie Baudais, és Givi Gigitashvili, „Enhancing the capabilities of CSDP missions and operations to identify and respond to disinformation attacks” (2023): 10, Elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/702578/EXPO_IDA\(2023\)702578_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/702578/EXPO_IDA(2023)702578_EN.pdf).

¹⁹ Nino Machurishvili, „Prospects of the EU’s Common Foreign and Security Policy and Russia’s Disinformation Campaign in the South Caucasus” *Studia Europejskie - Studies in European Affairs*. 25.1 (2021): 141.

Szeparatista KGB, Oroszországi médiaorgánumok	Az EUMM provokációi és ellenséges törekvései	Az EUMM a dél-oszét lakosság kiirtásában segíti a Lugar laboratóriumot, a grúzoknak légifelderítést végez Dél-Oszétiában, inzultálja a dél-oszét vezetőket
Oroszország, Oroszországi médiaorgánumok	A "Nyugat" és a keleti partnerségben rész vevő államok	A ruszofóbia teret nyert és a Nyugat meg akarja semmisíteni Oroszországot, a szomszédos államokban oroszellenes megmozdulásokat szervez

2. Táblázat: A leggyakoribb orosz dezinformációs kampányok (Saját szerkesztés)

Az amerikai-grúz Lugar Kutatóintézetet 2013-as megalapítása óta támadások érik. A leggyakoribb vádak között a Biológiai- és Toxinfejtő Tiltalmi Egyezmény megsértése és rovarok biológiai fegyver hordozójaként való kifejlesztése szerepel, bár a COVID-19 járvány idején népiertással is megvádolták. Számos alkalommal cáfolta a kutatóközpont az orosz állításokat, még nemzetközi ellenőrzést is szervezett, melynek során 17 ország szakértője járta végig és vizsgálta meg a laboratóriumot, hogy nem fejlesztenek-e biológiai fegyvereket. Oroszország nem fogadta el a felkérést az ellenőrzésben való részvételre arra hivatkozva, hogy ez egy grúz propagandaakció.²⁰

A szíriai menekültek 2017-ben váltak az orosz dezinformáció tárgyává, miután Sebastian Kurz volt osztrák külügyminiszter a migrációs útvonalakon – köztük Georgiában, – menekülttáborok létesítéséről spekulált egy interjú során. Oroszbarát georgiai politikusok tényként, hivatalos EU-s álláspontként kezdték kezelni Kurz interjút, melybe bekapcsolódott a Szputnyik, de az oroszbarát georgiai médiumok is hangoztatták, hogy a Nyugattal való kapcsolatok fejlesztése, erősítése megkövetelné, hogy Georgia befogadja a Közel-Keletről és Észak-Afrikából érkező menekülteket, melytől az amúgy is szegény és belső vándorlástól szenvedő grúzok jelentős mértékben tartanak.²¹

Georgia jövőbeni NATO tagságát azzal támadják, hogy amennyiben Georgia NATO tagállam lesz, Törökország – a régebben jelentős grúz-török ellentét miatt – bevonul az országba és katonai támaszpontokat létesít területén.²²

Az EUMM is dezinformációs kampányok tárgya volt, amelyek általában ad hominem támadások vagy az előbbiekhöz képest még kevésbé reális állítások voltak. A legszürreálisabb

²⁰ Tamar Gamkrelidze, „Georgia’s external frontier on Russia sedimented and unmalleable: engagement politics and the impact of the three-tier warfare” *Journal of Contemporary European Studies*. 31.2 (2023): 547–549.

²¹ Migreurop, „Georgia” *Migreurop*. , 25 okt. 2023, online, Internet, 26 okt. 2023. , Elérhető: <https://migreurop.org/article2195.html>.

²² Ralph S. Clem, Erik S. Herron, és Ani Tepnadze, „Russian Anti-Western Disinformation, Media Consumption and Public Opinion in Georgia” *Europe-Asia Studies*. (2023): 12–14.

történetek közt olyan található, mint hogy az EUMM népirtás végrehajtásában és biológiai, élőanyag begyűjtésében segített a Lugar laboratóriumnak. A személyeskedés pedig a misszióvezetőjét célozza, amikor az nyilatkozik a két szeparatista területről (például a dél-oszét élelmiszerhiány 2020-ban és Kate Fearon nyilatkozata, amit kifogásoltak az oroszok és a szeparatisták).²³

A 2022-ben kitört ukrán-orosz háború óta Oroszország olyan álhíreket is terjeszt Georgiában, hogy 1. a Nyugat el akarja pusztítani az oroszokat, 2. Georgiában színes forradalmat és euromajdant szervez a Nyugat, 3. Volodimir Zelenskij hadba hívta Georgiát Oroszország ellen, 4. amennyiben Georgia tovább mélyíti nyugati kapcsolatait, olyan bábállam lesz, mint Ukrajna és kénytelen lesz a Nyugat minden utasítását teljesíteni. Ezek a dezinformációs kampányok is beleillenek a korábbiaknál tapasztalt ruszofóbiáról és a Nyugat pusztító hatásáról szóló, illetve az Oroszország önvédekezéséről és barátságos viselkedéséről szóló narratívákba. Típusukat tekintve kiemelendő még, hogy Jacques Ellul *Propaganda the Formation of Men's Attitudes* című műve alapján mind magukban hordozzák a vertikális, a politikai, az agitációs és az irracionális propaganda jegyeit.²⁴ Kijelenthető tehát, hogy Oroszország hibrid hadviselésében a dezinformációs kampányok fő célja, hogy aláássák az EU és a közös biztonság- és védelempolitika, de a NATO és maga az euroatlanti integráció iránti magas bizalmat és támogatást, elsősorban a posztszovjet térségben.

3. A kutatás relevanciája és kutatási célkitűzések

A kutatás háttérének ismeretében az olvasó megismerhette az orosz hibrid hadviselést és információs műveleteket, amik biztonsági fenyegetésként még vissza fognak térni az EU és Olaszország szemébe is a következő fejezetekben. A kutatás relevanciáját a 2022. február 24-én kitört és manapság még mindig zajló ukrainai háború, illetve az Európai Unió szankciós politikája és átalakuló európai gazdasági kapcsolatok biztosítják. Ezalatt a közel két év alatt már sokan foglalkoztak a háború európai államokra gyakorolt hatásaival, azonban mindig lehet találni még nem vagy csak kevésbé kutatott területeket. Magyarországon gyakran elhangzott az elmúlt időszakban, hogy a szankciós politika sokat árt az Európai Uniónak és tagállamainak, valamint az orosz gáz jelentőségét hangoztatták. Oroszország, az egyik legnagyobb és legjelentősebb hibrid hadviselő ország számos eszközzel próbálja destabilizálni a posztszovjet térség és az Európai Unió államait, azonban gazdasági kapcsolataik, politikai, katonai és társadalmi tényezők miatt eltérő mértékben képes hatni a tagállamokra. A 2022/23-as tanév

²³ Fridman, Baudais, és Gigitashvili, „Enhancing the capabilities of CSDP missions and operations to identify and respond to disinformation attacks” 9–12.

²⁴ Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes* (New York: Vintage Books, 1965) 61–86.

tavaszi szemeszterében Erasmus+ tanulmányi mobilitáson vettem részt Rómában, és ottlétem alatt megtapasztalhattam Olaszországban milyen 2023-ban az élet, hogyan hat az olasz gazdaságra, társadalomra, politikára, katonai szektorra a háború. A legjelentősebb tapasztalat számomra, hogy Rómában valamivel olcsóbb az élet, mint Budapesten pedig a sokak számára kedvező orosz gazdasági kapcsolatok lényegében felszámolásra kerültek. A politikai, katonai és társadalmi dimenziókban meglehetősen nagy oroszellenesség volt tapasztalható, míg Ukrajna és az egységes nyugati fellépés támogatottsága szignifikáns volt.

A kutatás célja elsősorban az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának és az annak keretében hozott intézkedések bemutatása a 2022-es ukrajnai inváziótól kezdve a 2023-as év végéig, a mai uniós külpolitika összehasonlítása a háború kitörése előtti külpolitikával, különös tekintettel az Európai Unió és az Oroszországi Föderáció viszonyára a 2014-től 2022-ig terjedő időintervallumban. Így megismerhetjük milyen mértékben és hogyan változott a két nemzetközi politikai szereplő viszonya az elmúlt években. Valamint további célja a meghozott intézkedések tagállami politikára gyakorolt hatásának, és azoknak az EU egységes hangjához való viszonyulásának bemutatása. Ez utóbbit egy esettanulmány elvégzésével tervezem megvalósítani, amely alanyának az Olasz Köztársaságot, egy euroatlanti integráció és európai együttműködések iránt elkötelezett gazdaságilag és katonailag fejlett középhatalmat választottam. Továbbá az ország az EU egyik legnépesebbike is, valamint kiemelendő, hogy ellenben másokkal nem szabadkozott a szankciós politika ellen, pedig több intézkedés is sértette nemzeti érdekeit és a háború előtt gyakran oroszpartí viselkedést tanúsítottak az olasz vezetők.²⁵ Végül pedig szubjektív preferenciáim – Olaszország és az olasz kultúra, politika, mint érdeklődési kör és kutatási terület – is a fent említett ország kiválasztása mellett szóltak.

4. Kutatási kérdések, hipotézisek

Kutatásomban két kutatási kérdést fogalmaztam meg, melyek közül előbbi az EU KKBP-jával, míg utóbbi tagállami kül- és biztonságpolitikával foglalkozik egy olasz esettanulmány formájában. Az EU Globális Stratégiának kiadására 2016-ban került sor, két esztendővel a Krím-félsziget orosz annektálása után és amellet, hogy elítéli az orosz agressziót és destabilizációs törekvéseket Ukrajnában, valamint nem ismeri el a területi változtatást, megjegyzi, hogy Oroszország és az EU interdependensek, így szükséges köztük az együttműködés folytatása. A 2022-es agressziót követően a biztonsági környezet megváltozásának hatására az EU-Oroszország kapcsolat hogyan alakult át, illetve hogyan

²⁵ Silvio Berlusconi volt olasz miniszterelnök ápolta talán a legjobb kapcsolatokat Putyinnal, ennek egy ékes példája, amikor 2015-ben az annektált Krím-félszigetre látogatott és kérésére elfogyasztottak egy 240 éves, egyébként ukrán nemzeti kincsnek nyilvánított bort.

alakultak az EU biztonsági és védelmi jellegű kezdeményezései? (K1) A kutatás első fejezete tehát az Európai Unió-Oroszország kapcsolatáról, illetve az EU közös kül- és biztonságpolitikájáról, közös biztonság- és védelempolitikájáról, az ezekben bekövetkezett változásokról szól.

Magyarországon 2022 óta többször is elhangzott, hogy a szankciós csomagok csak az Európai Uniónak és tagállamainak ártanak, így Magyarország a szankciós csomagokat nehezen támogatta, többször is ellenszenvét fejezte ki és nagyon lassan építette le orosz gazdasági, politikai kapcsolatait. Míg másik tagállamok nemcsak támogatták a szankciókat, de orosz kapcsolataikat is sikeresen és gyorsan leépítették ezzel minél inkább alkalmazkodva egy egységes, közös állásponthoz. Hogyan reagált az oroszbarátnak titulált Olasz Köztársaság az Ukrajna elleni orosz agresszióra, milyen változások történtek az olasz kül-, biztonság- és védelempolitikában 2022. február 24. óta? (K2) A kutatás második fejezete tehát az olasz politika aktuális tendenciáiról, az olasz kül-, biztonság- és védelempolitika alakulásáról szól elsősorban.

Kutatásomban két hipotézist is megfogalmaztam az ukrán-orosz háború és az EU KKBP összefüggéseiben, az egyes kutatási kérdésekhez kapcsolódva. Első hipotézisem, hogy az EU-Oroszország kapcsolat annyira megromlott, hogy Oroszország már nem csak biztonsági kihívásként, hanem konkrét létfenyegetésként jelenik meg Európa biztonsága és stabilitása, illetve az euroatlanti értékrend számára (H1). Továbbá, hogy az eddigi legnagyobb, időnként hatástalannak titulált szankciós hullám mellett, hogy az Oroszországra jelentős hatást gyakorol, nem bontja fel az Európai Unió tagállamai között kialakult kül- és biztonságpolitikai egységet sem (H2). A kutatás utóbbi hipotéziséről szóló rész egy olaszországi esettanulmány keretében kerül bemutatásra és elemzésre.

5. Kutatási módszertan és szakirodalmi áttekintés

Az Európai Unióról KKBP-járól számtalan tudományos mű készült már, így hatalmas irodalommennyiség állt rendelkezésemre, melyből válogatva a kutatásomhoz minél relevánsabb anyagokat próbáltam felhasználni. Emellett az Oroszországi Föderáció hibrid műveleteit, illetve annak információs eszköztárát is sokan kutatták már. A széles hazai és nemzetközi szakirodalmi bázisból kifejezetten a magyar, angol és olasz nyelvű műveket használtam fel és elemeztem kevert módszertant alkalmazva, melyben a kvalitatív dokumentum- és tartalomelemzés dominál, azonban állításaim statisztikai adatokkal is megerősítem. Emellett egy olasz esettanulmány is megtalálható kutatásomban.

A dolgozat elkészítése során átfogó elemző-értékelő munkát végeztem elsősorban a hivatalos Európai Uniós, illetve nemzeti jogszabályokat, jelentéseket, dokumentumokat és sajtócikkeket tanulmányozva. A kutatás két fő részre oszlik, ahol előbbi az EU KKBP-ját mutatja be és elemzi az EU-Oroszország reláció keretében 2014-től, illetve 2022-től kezdve, egy hosszabb folyamat két fázisaként. A 2022. február 24-én kitört orosz-ukrán/ukrán-orosz háború a Krím annektálásával, 2014-ben kezdődött konfliktus, aminek hatására az EU-Oroszország kapcsolatok fokozatosan romlani kezdtek, majd 2022-ben hidegháborús szintre estek vissza. A kutatás második része pedig egy esettanulmány, melyben Olaszország kül-, biztonság- és védelempolitikáját elemzem 2022. február 24. óta, valamint ennek keretében az EU egységességét, egységes álláspontját egy oroszbarátnak tartott ország szemszögéből.

Az első rész keretét olyan dokumentumok biztosítják, mint a 2016-ban kiadott Európai Unió Globális Stratégiája (EUGS) és annak 2019-ben kiadott értékelése, valamint az invázió után elfogadott szankciós csomagok és az EU 2022-es Stratégiai Iránytűje. A második rész egy olaszországi esettanulmány, amelyben az elemzés elméleti keretét az olasz kormányzat által kiadott Fehér Könyv és többéves keretdokumentumok biztosítják.

6. Az EU közös kül- és biztonságpolitikája és az ukrán-orosz konfliktus, az EU tagállamainak egységes világfelfogása

A célkitűzéseknek megfelelően a fejezetben először az EU KKBP-jának 2014-2022-ig, illetve a 2022-es orosz agressziótól kezdve 2023 év végéig tartó időszakai kerülnek bemutatásra és összehasonlításra az EU-Oroszország reláció keretében.

Ezután a fejezet második részében az orosz-orosz kapcsolatok, illetve a 2022. február 24-i invázió után meghozott Uniós intézkedések Olasz Köztársaságra, annak politikájára gyakorolt hatásai kerülnek bemutatásra.

6.1. Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája 2014-től 2022-ig az EU-Oroszország kapcsolat keretében

A hidegháború végével az EU-Oroszország bilaterális kapcsolatok is javultak és elkezdtek a lehetséges együttműködések, Oroszország Nyugatba integrálódásának módját feltárni. Az 1997-ben hatályba lépett EU–Oroszország partnerségi és együttműködési megállapodással indult folyamatot időről-időre megszakította egy-egy vitás ügy Uniós tagállamokkal, vagy olyan orosz külpolitikai tevékenység, mint a 2008-as grúz-orosz háború.²⁶ Egy évtized elteltével már újabb EU-Oroszország megállapodást terveztek kötni, illetve belekezdtek egy

²⁶ European External Action Service, „Russia & the EU (1991-2011)”, 2016, online, Internet, 13 jan. 2024. , Elérhető: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/russia/eu_russia/chronology/1991-2011/index_en.htm.

vízum könnyítési együttműködésbe. Ezek az együttműködések hamarosan azonban felfüggesztésre kerültek, és a két szereplő közti kapcsolat romlásnak indult 2014-ben, majd végül a 2022-es ukrán-orosz háború kitörésével a két fél közti kapcsolat hidegháborús szintre esett vissza.

Az Ukrajnában 2013 végén indult, Euromajdanként elhíresült tüntetéshullám 2014 februárjában, az úgynevezett Méltóság Forradalma során tetőzött. A felháborodott ukrán nép ugyanis ekkor üzte el Viktor Janukovics elnököt oroszpárti politikája miatt – a tüntetés közvetlen előzménye az EU-Ukrajna társulási megállapodás aláírásának megtagadása. Az elnök elűzését követően, február 23-án, a Krím-félszigeten számos felségjelzést nem viselő, zöld egyenruhás felfegyverzett ember jelent meg. Rövid idő alatt ellenőrzésük alá vonták a félsziget legnagyobb városát, Szimferopolt és az itt található kulcsfontosságú, központi létesítményeket, többek között a Szimferopoli Nemzetközi Repülőtér és a Krím Legfelsőbb Tanácsát. Március 1-jén az Ukrajnában kialakult helyzet miatt az orosz törvényhozás engedélyezte katonák bevetését a félsziget stabilizálására. Az orosz „stabilizációs tevékenység” első jeleiként a félsziget szárazföld felőli részén orosz egységek lövészárkokat ástak, az utakon ellenőrzőpontokat állítottak és körülfalták az ukrán katonai bázisokat. Március 9-ére az orosz vezetés által krími önvédelmi egységeknek titulált katonák teljes egészében az ellenőrzésük alá vonták a félszigetet, amely 2 nappal később kikiáltotta függetlenségét Ukrajnától. Majd 18-án, egy oroszoknak kedvező népszavazás után, a krími vezetők Vlagyimir Putyin orosz elnökkel aláírták a csatlakozási szerződést. Március végére az összes ukrán katona elhagyta a félszigetet, ezért a félsziget és szárazföld határára kitelepített orosz katonák visszavonásra kerültek.²⁷ Hamarosan orosz támogatással szeparatista támadás indult a Donbász térségében (Donyec-medence) és kezdetét vette a 2014-től 2022-ig tartó kelet-ukrajnai – más néven donbászi háború, – Ukrajna és az oroszpárti szeparatisták, Oroszország közt. A nemzetközileg el nem ismert Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságot is ezen időszakban kiáltották ki a lázadók.

A 2014 óta tartó orosz-ukrán konfliktus során az Európai Unió a KKBP eszközeit először nem Oroszország ellen, hanem ukrán állampolgárok ellen vetette be. Az EU 2014 januárjában először az oroszpárti Janukovics-rendszer képviselőinek, vezetőinek cselekedeteit ítélte el, illetve szankcionálta őket. A Méltóság Forradalma során fokozódó indulatok és a Janukovics-rendszer erőszakos fellépése láttán 2014. február 19-én számos Uniós vezető elítélte az ukrán kormányzatot, amiért nem békésen próbálja az indulatokat csillapítani. Martin Schulz, az

²⁷ Jonathon Cosgrove, *The Russian Invasion of the Crimean Peninsula, 2014-2015: A Post-Cold War Nuclear Crisis Case Study*, köt. (Fort Belvoir: Defense Technical Information Center, 2020), online, Internet, 15 jan. 2024., Elérhető: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1116879>.

Európai Parlament elnöke az erőszakért felelős személyek ellen szankciók bevezetését javasolta, Catherine Ashton KKBP főképviselő pedig rendkívüli ülésre hívta össze a Politikai és Biztonsági Bizottságot, hogy döntsenek az EU válaszreakciójáról.²⁸ Március 2-án a Tanács elfogadta az első, 2024. március 6-ig érvényes szankciókat olyan ukrán vezetők ellen, akiket felelősnek találtak az ukrán állami vagyon hűtlen kezelésében és az emberi jogok tömeges megsértésében. Március 3-án pedig a Külügyi Tanács formáció ülésén a tagállami külügyminiszterek Oroszországot ítélték el amiért az katonák bevetésével megsértette Ukrajna szuverenitását és területi integritását, továbbá olyan nemzetközi szerződéseket, mint az ENSZ Alapokmánya és az 1975-ös helsinki záróokmány. Felszólították Oroszországot, hogy térjen vissza a nemzetközileg elismert határok mögé és a kialakult problémákat konzultációs úton rendezze Ukrajnával. Valamint felvetették annak lehetőségét, hogy az EU-Oroszország közti újabb együttműködési megállapodások létrehozását fel kellene függeszteni (vízumügyekben is).²⁹ A krími népszavazást és eredményét a Külügyi Tanács március 17-i ülésén a miniszterek elutasították és meghozták az első korlátozó intézkedéseket – amit a „Krim és Szevasztopol törvénytelen annexiója miatt bevezetett szankciók”-nak is neveznek – 21 olyan orosz és ukrán személy – köztük a volt elnök, Viktor Janukovics – ellen akik aktívan részt vett az ukrán szuverenitás és területi integritás aláásásában. Ismételten felszólították Oroszországot a helyzet deeszkalációjára, valamint kilátásba helyeztek újabb szankciókat ha az orosz destabilizációs tevékenység folytatódna.³⁰ A félsziget annektálása után az Európai Tanács március 20-21-i ülésén amellet, hogy elítélték az orosz annexiót, 12 további orosz és ukrán vezető került kitiltásra az EU területéről, illetve vagyonuk befagyasztásra került, az Európai Bizottságot pedig felkérték újabb és szélesebb körű szankciók kidolgozására annak esetére ha Oroszország tovább folytatná Ukrajna szuverenitásának megsértését. Végül döntöttek a tervezett EU-Oroszország csúcs elhalasztásáról, valamint Georgia és Moldova politikai és gazdasági integrációjának megerősítéséről és az Ukrajnával aláírandó társulási megállapodás újbóli felajánlásáról is.³¹ Május 12-én a Külügyi Tanács ülésén újabb 13 orosz és ukrán vezető került fel a szankciós listára amiért részt vettek az annexióban, illetve Ukrajna destabilizálásában, a

²⁸ European External Action Service, „Statements by EU leaders on Ukraine”, 2014, online, Internet, 17 jan. 2024. , Elérhető: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/russia/press_corner/all_news/news/2014/20140219_2_en.htm.

²⁹ Külügyi Tanács, *Council conclusions on Ukraine* (Brüsszel: Európai Unió, március 3, 2014) 1, online, Internet, 18 jan. 2024. , Elérhető: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/141291.pdf.

³⁰ Európai Unió Tanácsa, „Council condemns the illegal referendum in Crimea”, 17 márc. 2014, online, Internet, 18 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/>.

³¹ Európai Tanács, „European Council focuses on Ukraine crisis and further sanctions”, 20 márc. 2014, online, Internet, 18 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/>.

donbászi háború kirobbantásában. Valamint a szankciókat a krími, Oroszország által államosított vállalatokra, intézményekre és a nemzetközi szervezetek munkáját hátráltató orosz személyekre is kiterjesztették – így 2 eltulajdonított krími vállalat ellen is korlátozó intézkedést vezettek be.³² Június 23-án a Külügyi Tanács megtiltotta a Krím-félszigetről, illetve Szevasztopolból származó termékek EU-ba történő importálását, kivéve, ha rendelkeznek ukrán eredetet bizonyító oklevéllel – ez a 2014/386/CFSP határozat, melyet „a Krím és Szevasztopol törvénytelen annexiójára válaszul hozott korlátozó intézkedések”-nek is neveznek. Az EU-Ukrajna társulási megállapodás pontjait az Európai Tanács június 26-27-i ülésén aláírták és felszólították Oroszországot, hogy Petro Poroshenko ukrán elnök béketervének keretében kezdjenek tárgyalásba, a fegyveres harcokat pedig szüntessék be június 30-ig.³³ Az Európai Tanács július 16-i ülésén miután nem bocsátkoztak tárgyalásba az oroszok, újabb korlátozó intézkedések kerültek bevezetésre: a szankcionált személyek listája immár 72 főt számlált, az Európai Beruházási Bank (EBB) oroszországi finanszírozási programjai és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD) oroszországi beruházásai felfüggesztésre kerülnek, valamint az EU-Oroszország regionális együttműködések végrehajtását is felfüggesztették. Továbbá felkérték az Európai Bizottságot és az Európai Külügyi Szolgálatot, hogy a krími annexiót elítélő álláspont megerősítése végett terjesszenek be beruházást korlátozó intézkedésekre javaslatot.³⁴ Július 25-én a Malyasia Airlines MH17-es repülőgépjáratának lelövése és a további kelet-ukrajnai harctevékenységek miatt 87-re bővült a szankcióval sújtott személyek és 20-ra a szervezetek száma. Július 31-én újabb igen jelentős gazdasági szankciók léptek életbe: a 833/2014-es számú EU rendelet – melyet „gazdasági szankciók”-nak is neveznek – megtiltotta többek közt a repülőgépekhez szükséges és üipari alkatrészek exportálását Oroszország részére, a vas, acél és arany exportját, a luxuscikkek exportját, a fegyverek, fegyveralkatrészek és lőszer exportját, illetve a kettős felhasználású termékek és technológia – vagyis olyan termékek és eljárások, amelyek civilek és katonák, a védelmi szektor által is felhasználásra kerülnek – exportját és szállítását Oroszország területén keresztül. Az energiaiparban használatos eszközök exportját pedig előzetes engedélyezéshez kötik, amely kérelmet a tagállami hatóság elutasít amennyiben az eszközt Oroszország mélyvízi kőolajfeltáráshoz és -termelésre, sarkvidéki

³² Európai Unió Tanácsa, „Council stands by Kiev for free and fair presidential elections”, 12 máj. 2014, online, Internet, 19 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/05/12/>.

³³ Európai Unió Tanácsa, „Council supports Kiev efforts for a peace plan”, 23 jún. 2014, online, Internet, 19 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/06/23/>.

³⁴ Európai Tanács, „Special meeting of the European Council, 16 July 2014”, 16 júl. 2014, online, Internet, 20 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/07/16/>.

kőolajfeltárássra és -termelésre, vagy palaolajprojektekre használhatna.³⁵ Utóbbi korlátozó intézkedések szeptember 12-én és november 29-én tovább bővültek, miután a szeptemberben kötött minszki egyezmény 12 pontja (köztük fegyverszünet és az orosz erők kivonása ukrán területről) nem került betartásra – Oroszország öt legnagyobb bankjának hozzáférését az európai tőkepiachoz szigorították, megtiltották az ezen bankok által kibocsátott harminc napnál hosszabb futamidejű kötvényekkel, kölcsönökkel és egyéb pénzügyi eszközökkel való kereskedést és brókertevékenységet. November 29-éig 132 orosz és ukrán személy, illetve 28 vállalat került szankcionálásra Ukrajna területi integritásának megsértéséért, az abban való közreműködésért.³⁶ 2014. december 18-án, az évben utoljára az Európai Tanács két szignifikáns témáról tárgyalt: az európai beruházási környezetről, illetve Ukrajnáról. Előbbi témakörből kiemelendő az egységes piac integrációjának fokozása és egy európai energiaunió létrehozása, mely a tagállami energiahálózatokat köti össze, növelve az európai energiabiztonságot és feltehetően csökkentve a károsanyag-kibocsátást. Utóbbi téma keretében megállapodtak 1. Ukrajna gazdasági reformjainak támogatásában, 2. Oroszország irányába egy egységes európai, stratégia kialakításában – mely stratégia alapja egy biztonságos és független Ukrajna, – illetve 3. az annektált Krímet tovább korlátozó intézkedésekről. Megtiltásra került a telekommunikációs-, közlekedési- és energiahálózat infrastruktúrájának fejlesztésében (tervezés, kivitelezés és technikai segítségnyújtás) való európai részvétel, illetve európai turisztikai vállalatok nem nyújthatnak szolgáltatást a félszigeten, európai tengerjáró hajók nem köthetnek ki a krími kikötőkben, kizárólag vészhelyzet esetén. Továbbá a már megkötött szerződéseket a vállalatok 2015. március 20-ig tarthatják tiszteletben és teljesíthetik a benne vállaltakat.³⁷

2015 januárjában az oroszpárti szeparatisták rakétatűz alá vették a donyecki Mariupolt, ami miatt a Külügyi Tanács január 29-i ülésén a külügyminiszterek a szankciók érvényességének meghosszabbítása mellett döntöttek, illetve Oroszország és a szeparatisták felé azon elvárást helyezték, hogy tartsák tiszteletben az aláírt egyezményt. Február 12-én aláírták a második minszki egyezményt (Minszk II), de az eleinte sikeresnek tűnő megegyezés rendelkezéseit sem sikerült betartani. A Külügyi Tanács döntése alapján február 16-án kerültek újabb szankciók

³⁵ Európai Unió Tanácsa, *Adoption of agreed restrictive measures in view of Russia's role in Eastern Ukraine*, köt. (Brüsszel: Európai Unió, július 31, 2014), online, Internet, 20 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/media/22019/144205.pdf>.

³⁶ Európai Unió Tanácsa, *EU strengthens sanctions against separatists in Eastern Ukraine*, köt. (Brüsszel: Európai Unió, november 28, 2014), online, Internet, 20 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/media/21990/145967.pdf>.

³⁷ Európai Tanács, „Two major challenges for Europe: investment and the eastern neighbourhood”, 18 dec. 2014, online, Internet, 21 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/12/18/>.

bevezetésre, melynek következtében a korlátozó intézkedésekkel sújtott személyek száma 151-re, a szervezeteké pedig 37-re bővült.³⁸ Márciusban amellet, hogy a szankciók érvényességét meghosszabbították 2015. szeptember 15-ig, egy jelentős hatású ülést tartott az Európai Tanács is. Március 19-20-án az állam- és kormányfők megegyeztek az európai energiaunió megvalósításához szükséges első intézkedésekben, többek között a gázszerződések transzparenssé tételében, a megújuló energia előállításának fokozásában és az energiahatékonyság (azonos életszínvonal fenntartása kevesebb energiahordozóval) fejlesztésében. Továbbá tárgyaltak a májusban Rigában megrendezendő keleti partnerség csúcstalálkozó célkitűzéseiről és az EU-Oroszország kapcsolatokról. A 833/2014-es rendeletben szereplő szankciós rezsimek feloldását hozzákötötték a minszki egyezményekben foglaltak végrehajtásához, valamint felismerve az orosz dezinformáció veszélyességét és az ellene való fellépés szükségességét, létrehozták az Európai Külügyi Szolgálaton belül helyet foglaló stratégiai kommunikációs munkacsoportokat (keleti, nyugat-balkáni és déli), melyekből a keleti munkacsoport elsősorban a Kelet-Európában felbukkanó dezinformációs kampányok ellen küzd és kezeli az „EUvsDisinfo” ismeretterjesztő és tényfeltáró weboldalt.³⁹ Júniusban meghosszabbították a 833/2014-es számú rendeletben foglalt szankciók, illetve a krími árucikkeket, szolgáltatásokat, kereskedelmet sújtó, 2014 decemberében elfogadott korlátozó intézkedések érvényességét 2016 januárjáig, illetve júniusáig. Az év hátralévő részében pedig meghosszabbításra kerültek még fél évvel az egyes emberek és szervezetek ellen irányuló korlátozó intézkedések, valamint december 21-én az EU Tanácsának ülésén a minszki egyezmények végrehajtásához kötött szankciók érvényességét is meghosszabbították fél évvel, miután az egyezményben foglaltak továbbra sem kerültek betartásra.⁴⁰

2016. március 10-én a személyek és szervezetek ellen irányuló szankciókat fél évvel ismét meghosszabbították, valamint az elhalálozott embereket ekkortól kezdve levették a listáról. Június 17-én meghosszabbították a 2014/386/CFSP határozat érvényességét egy évvel, júliusban pedig a 833/2014-es számú EU rendeletét hat hónappal. Kiemelendő a 2016 júniusában kiadott Európai Unió Globális Stratégiája, mely a 2003-as európai biztonsági stratégiát leváltva kitűzi az EU fő céljait, bemutatja a legfőbb biztonsági kihívásokat és

³⁸ Külügyi Tanács, *List of persons and entities under EU restrictive measures over the territorial integrity of Ukraine* (Brüsszel: Európai Unió, február 16, 2015) 31–41, online, Internet, 22 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/media/21988/17022015-russia-sanctions-table-persons-and-entities.pdf>.

³⁹ Európai Tanács, „European Council, 19-20 March 2015”, 19 márc. 2015, online, Internet, 25 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/03/19-20/>.

⁴⁰ Európai Unió Tanácsa, „Russia: EU prolongs economic sanctions by six months”, 15 dec. 2015, online, Internet, 26 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/12/21/russia-sanctions/>.

fenyegetéseket, ezzel keretet képezve a KKBP számára. A stratégia 3. fejezetében kerül ismertetésre az európai biztonsági architektúra, mely elsősorban a helsinki záróokmányra és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetre – a legnagyobb, páneurópai kooperatív biztonsági szervezetre – épül. Továbbá olyan alapelvek jellemzik, mint a szuverenitás, függetlenség és a határok sérthetetlensége, melyeket a biztonsági kihívásként megjelenő Oroszországi Föderáció 2014 óta megsért, aláásva Európa biztonságát és stabilitását. A dokumentum hangsúlyozza az EU következetes és egységes hangjának szükségességét Oroszország irányába, illetve elítéli a törvénytelen krími annexiót és kelet-ukrajnai destabilizációt. Azonban azt is megjegyzi, hogy a biztonsági architektúra Oroszország nélkül elképzelhetetlen, az EU-val interdependensek, ezért a nézeteltéréseket szükséges megbeszélni és nyitottak együttműködésekre ha az európai érdekek úgy kívánják.⁴¹ Az EU novemberben az orosz Állami Duma több krími képviselőjét szankcionálta Ukrajna területi integritásának megsértése miatt, majd december 19-én a gazdasági szankciókat tartalmazó rendelet érvényességét ismét meghosszabbították fél évvel, miután a minszki egyezmények továbbra sem kerültek betartásra.⁴² Végül említést érdemel az EU-NATO közös nyilatkozat kiadása, mely szerint a szervezetek számos kooperációt indítanak, köztük az orosz hibrid hadviselés elleni küzdelem terén is.

2017 tavaszán megalapították az EU hibrid fenyegetésekkel szemben fellépő kiválósági központját Finnországban, mely megalapításának meghatározó oka Oroszország folyamatos destabilizációs tevékenysége, illetve hibrid műveletei, amire utalást tesz a 2016-os NATO-EU közös nyilatkozat, illetve az EU „A hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös kerete” című dokumentum is. A hibrid kiválósági központ az orosz hibrid hadviselést tanulmányozza és szakembereket képez, hogy az EU hatékonyan léphessen fel az orosz hibrid műveletek ellen. Márciusban meghosszabbították a személyeket és szervezeteket célzó korlátozó intézkedések érvényességét újabb fél évvel, júniusban pedig a KKBP határozatát egy évvel, a rendeletét pedig hat hónappal. Az oroszok augusztusban erőművekhez szükséges gázturbinákat szállítottak az annektált félszigetre, hogy energiaellátását függetlenítsék Ukrajnától, mire válaszul az EU újabb vállalatokat és embereket szankcionált. Szeptemberben szükségessé vált a személyeket és szervezeteket célzó korlátozó intézkedések meghosszabbítása újabb hat hónappal, majd

⁴¹ Federica Mogherini, *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy* | EEAS (Brüsszel: Európai Unió, 2016) 33, Elérhető: https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en#top.

⁴² Európai Unió Tanácsa, „Russia: EU prolongs economic sanctions by six months”, 19 dec. 2016, online, Internet, 27 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/19/sanctions-russia/>.

novemberben egy újabb személlyel is bővült: Szevasztopol kormányzójával, aki szeptemberi kijelölése után az annektált félsziget Oroszországba történő integrálásán dolgozott.⁴³ A minszki egyezmények végrehajtása nem következett be 2017 végéig sem, így decemberben ismét meghosszabbították a KKBP rendelet érvényességét fél évvel.

2018-ban folytatták a KKBP rendelet, határozat, valamint a személyek és szervezetek elleni korlátozó intézkedések érvényességének meghosszabbítását egy, utóbbiak esetében kétszer fél évvel. Májusban öt személyt vettek fel a szankciós listára, akik megszervezték a félszigeten az oroszországi elnökválasztást, ezzel is megsértve Ukrajna szuverenitását. A 2018-ban elkészült, Kercsi-szoroson keresztül Oroszországot a félszigettel összekötő Kercsi-hidat kivitelező hat vállalatot is szankcionálták a szuverenitás megsértéséért.⁴⁴ Végül decemberben újabb kilenc embert szankcionáltak, amiért közreműködtek a függetlennek kikiáltott Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságokban tartott választások lebonyolításában.

2019 márciusában az EU újabb orosz tiszteket szankcionált, mivel 2018-ban az FSZB elfogott 3 ukrán ágyúaszádot és letartóztatta legénységét. Valamint a korábbi évekhez hasonlóan meghosszabbították a szankciós lista érvényességét kétszer fél évvel.⁴⁵ Júniusban pedig a KKBP határozat és rendelet érvényességét egy, valamint fél évvel, illetve decemberben ismét fél évvel. Kiemelendő még, hogy 2019-ben adták ki az EUGS három évről készült átfogó értékelést is, amely a „Globális kormányzás és regionális kooperatív rendszerek” fejezetben összegzi az Oroszország iránti EU-s magatartást és kettejük kapcsolatát a nevezett időszakban. Az EUGS-nak megfelelően az EU-RUS kapcsolatok kettős megközelítésben működtek: az EU szigorúan korlátozta és büntette Oroszországot a kontinensen tapasztalt destabilizáló és felforgató tevékenységéért, azonban egyszerre jelentős külpolitikai együttműködést is folytattak kiválasztott ügyekben.⁴⁶

⁴³ Európai Unió Tanácsa, „EU adds the »Governor of Sevastopol« to its sanctions list over actions against Ukraine's territorial integrity”, 21 nov. 2017, online, Internet, 30 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/21/eu-adds-the-governor-of-sevastopol-to-its-sanctions-list-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity/>.

⁴⁴ Európai Unió Tanácsa, „Ukraine: EU adds six entities involved in the construction of the Kerch Bridge connecting the illegally annexed Crimea to Russia to sanctions list”, 31 júl. 2018, online, Internet, 31 jan. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/07/31/ukraine-eu-adds-six-entities-involved-in-the-construction-of-the-kerch-bridge-connecting-the-illegally-annexed-crimea-to-russia-to-sanctions-list/>.

⁴⁵ Európai Unió Tanácsa, „Ukraine: EU responds to escalation at the Kerch Strait and the Sea of Azov, and renews sanctions over actions against Ukraine's territorial integrity”, 15 márc. 2019, online, Internet, 1 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/03/15/ukraine-eu-responds-to-escalation-at-the-kerch-straits-and-the-azov-sea-and-renews-sanctions-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity/>.

⁴⁶ Federica Mogherini, *The European Union's Global Strategy Three Years On, Looking Forward* (Brüsszel: Európai Unió, 2019) 19, Elérhető: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf.

2020-ban ismét meghosszabbították az embereket és szervezeteket korlátozó szankciós lista érvényességét kétszer fél évvel, valamint júniusban a korábbi évek mintájához hasonlóan a KKBP határozat és rendelet is meghosszabbításra került. 2020-ban Moszkva kibővítette a Kercsi-hidat egy jelentős mértékű teherszállítást lehetővé tevő vasúti pályával, ezzel még inkább Oroszországhoz kötve a félszigetet. Az EU 2020 őszén ellenintézkedésként újabb személyeket és vállalatokat szankcionált akik részt vettek az infrastrukturális beruházás megvalósításában.⁴⁷

2021-ben is meghosszabbították az embereket és szervezeteket korlátozó szankciós lista érvényességét hat hónappal, illetve olyan újabb személyek kerültek szankcionálásra, akik orosz törvények bevezetését kezdeményezték a félszigeten.⁴⁸ Az egyéni, személyek és szervezetek ellen bevezetett szankciók, a 2014/386/CFSP határozat (annexióra válaszul hozott korlátozó intézkedések) és a 833/2014 rendelet (gazdasági szankciók) érvényességét minden évben meghosszabbították, ezek a kutatásban vizsgált időszak végéig érvényben vannak, a szankciós csomagok lényegében ezeket erősítették meg, bővítették ki jelentős mértékben. Az ebben az időszakban érvényben lévő szankciók lényegesen alacsonyabb intenzitású mivoltát mutatja, hogy a krími annexiót követő időszakban a 300-at sem érte el a szankcionáltak száma és nem szerepeltek közte jelentős politikai, katonai vezetők, az orosz elit kulcsfigurái. Ellenben a 2022-es agressziót követően közel 2000-re bővült számuk, melybe az említett vezetők és az elit számos tagja is bekerült. (3. táblázat) A másik 2 intézkedés is drasztikusan kibővült, kiterjedve egész gazdasági ágazatokra és szolgáltatásokra.

Szankcionált személyek és szervezetek (db)	
2014	160
2015	186
2016	187
2017	188
2018	208
2019	214
2020	225
2021	256
2022	1557

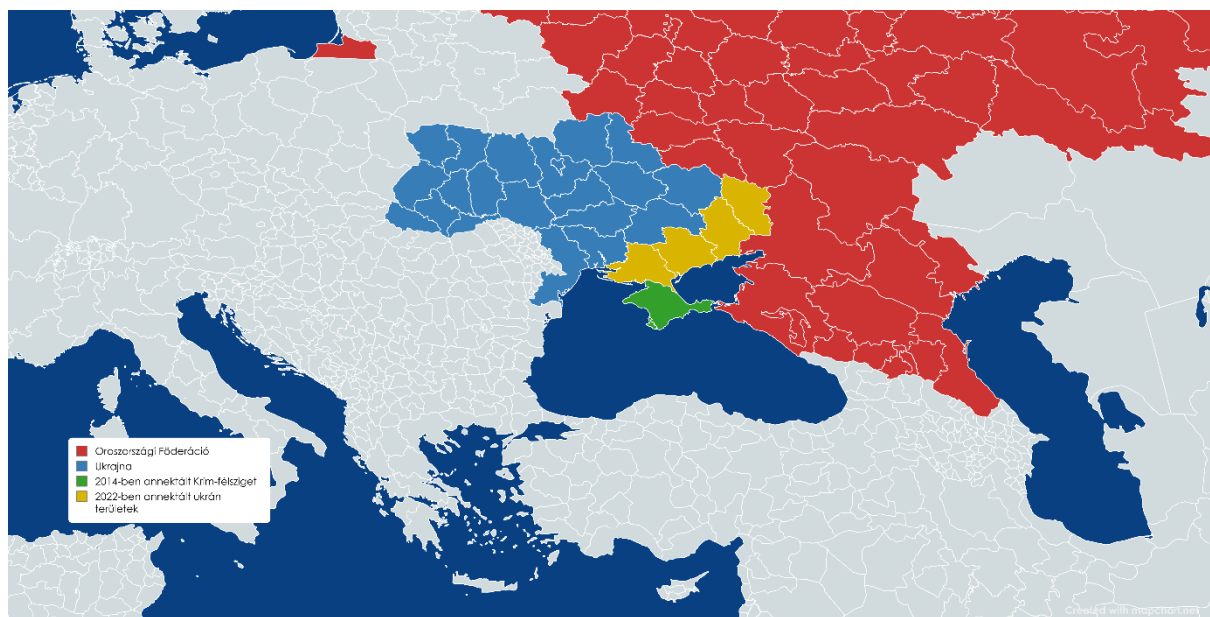
⁴⁷ Európai Unió Tanácsa, „Ukraine: two persons and four entities involved in the construction of the Kerch railway bridge added to EU sanctions list”, 1 okt. 2020, online, Internet, 3 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/01/ukraine-two-persons-and-four-entities-involved-in-the-construction-of-the-kerch-railway-bridge-added-to-eu-sanctions-list/>.

⁴⁸ Európai Unió Tanácsa, „Ukraine: EU sanctions eight more people over territorial integrity”, 11 okt. 2021, online, Internet, 3 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/10/11/ukraine-eu-sanctions-eight-more-people-over-territorial-integrity/>.

3. Táblázat: Az EU által Ukrajna területi integritásának megsértéséért bevezetett egyéni szankciói az egyes évek végén. (Saját szerkesztés a felhasznált Uniós sajtószüvegek és nyilatkozatok alapján)

6.2. Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája az ukrán-orosz háború kitörésétől kezdve 2023 decemberéig

2021-ben több ezer orosz egységet és haditechnikai felszerelést, infrastruktúrát telepítettek az orosz-ukrán határ közelébe, majd később Belaruszba és az annektált Krím-félszigetre is, közben folyamatosan elutasítva az ukrain invázióról szóló nyugati vádakát. Majd 2022. február 21-én Oroszország elismerte a Donyeck- (DNR) és Luhanszki Népköztársaságokat (LNR) (3. ábra), mint független államok, és Vlagyimir Putyin orosz elnök érvénytelennek

3. Ábra: Ukrajna és az Oroszország által 2014-ben annektált Krím-félsziget, illetve a 2022-ben annektált 4 megye. A szeparatista, népköztársaság nevet viselő területek északról délre: Luhanszk, Donyeck, Zaporizzsja és Herszon. (Saját szerkesztés)

minősítette a minszki egyezményeket. Ezután február 24-én hajnalban Oroszország megindította „különleges katonai műveletét”, vagyis az Ukrajna elleni inváziót.

Az EU vezetői február 23-án elítélték, hogy Oroszország függetlennek ismeri el Ukrajna részeit, illetve, hogy semmisnek tekinti a minszki egyezményeket. Válaszul az EU elfogadta az első Oroszország elleni szankciós csomagot: drasztikusan kibővítette a szankcionált személyek és szervezetek listáját: az orosz Állami Duma 351 képviselője került fel a listára, mely így már 600-nál is több személyt és szervezetet tartalmazott, de az első orosz vezetők is ekkor kerültek szankcionálásra Szergej Sojgu védelmi-, Maxim Resetnyikov gazdaságfejlesztési miniszter és több miniszterelnök-helyettes személyében. Valamint a Krímet sújtó gazdasági szankciókhoz (pl. import-, befektetési- és turizmus tilalom) hasonlókat vezettek be DNR és LNR szeparatisták

által uralt területei ellen is. Kiemelendő, hogy az ekkor induló szankciós csomagok a 2014 óta hatályos – és azóta is folyamatosan megújított – szankciókon túl, azok hatását jelentősen fokozandó kerülnek bevezetésre.⁴⁹ Majd február 24-én rendkívüli tanácskozásra gyűltek az állam- és kormányfők, ahol amellet, hogy mélységesen elítélték az indokolatlan és nemzetközi jogot sértő orosz inváziót, illetve Belarusz részvételét az agresszióban, egységesen támogatásukról biztosították Ukrajnát. A 25-én hatályba lépő második szankciós csomag is itt került elfogadásra, amiben olyan orosz vezetők kerültek fel a vagyont korlátozó és az EU területére való belépést megtiltó listára, mint Vlagyimir Putyin elnök és Szergej Lavrov külügyminiszter, a Nemzetbiztonsági Tanács tagjai, és az Állami Duma további képviselői. A lista a támadás kivitelezésében részt vevő fehérorosz katonai vezetőkkel is bővült. Emellett az orosz bankok és nagyvállalatok európai tőkepiachoz, illetve az orosz emberek átruházható értékpapírokhoz (osztalék, kötvény, értékpapír) való hozzáférését, illetve a tőlük elfogadható banki betéteket is jelentősen korlátozták, és megtiltották Oroszország irányába az olajfinomításhoz szükséges technológiák, légijárművek és alkatrészek, a repüléshez kapcsolódó szolgáltatások, valamint újabb kettős felhasználású termékek (főleg elektronikai és informatikai eszközök, rendszerek) exportját. Továbbá a 2007-es vízumkönnyítési megállapodás végrehajtása is részleges felfüggesztésre került számos orosz személyt megfosztva kiváltságától.⁵⁰ Február 28-án elfogadták a harmadik szankciós csomagot, mely két nappal később kiegészítésre került. Ezen szankciós csomag megtiltja tranzakciók lebonyolítását az orosz jegybankkal, vészhelyzet kivételével megtiltja orosz repülőgépek belépését az EU területére, hét bankot kizártak a SWIFT rendszerből, valamint megtiltásra került még az Oroszország szuverén vagyonalapjába való befektetés, az euró bankjegyek kiadása Oroszországnak, és a Russia Today (manapság RT) és Szputnyik tartalmainak közlése az EU területén. Továbbá több tucat személlyel és szervezettel bővült a szankciós lista.⁵¹ Március 8-án egy kiegészítő, ágazati szankciós csomag is elfogadásra került, melyben Belarusz a harmadik

⁴⁹ Európai Unió Tanácsa, „EU adopts package of sanctions in response to Russian recognition of the non-government controlled areas of the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine and sending of troops into the region”, 13 febr. 2022, online, Internet, 7 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/>.

⁵⁰ Európai Unió Tanácsa, „Russia’s military aggression against Ukraine: EU imposes sanctions against President Putin and Foreign Minister Lavrov and adopts wide ranging individual and economic sanctions”, 25 febr. 2022, online, Internet, 17 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/>.

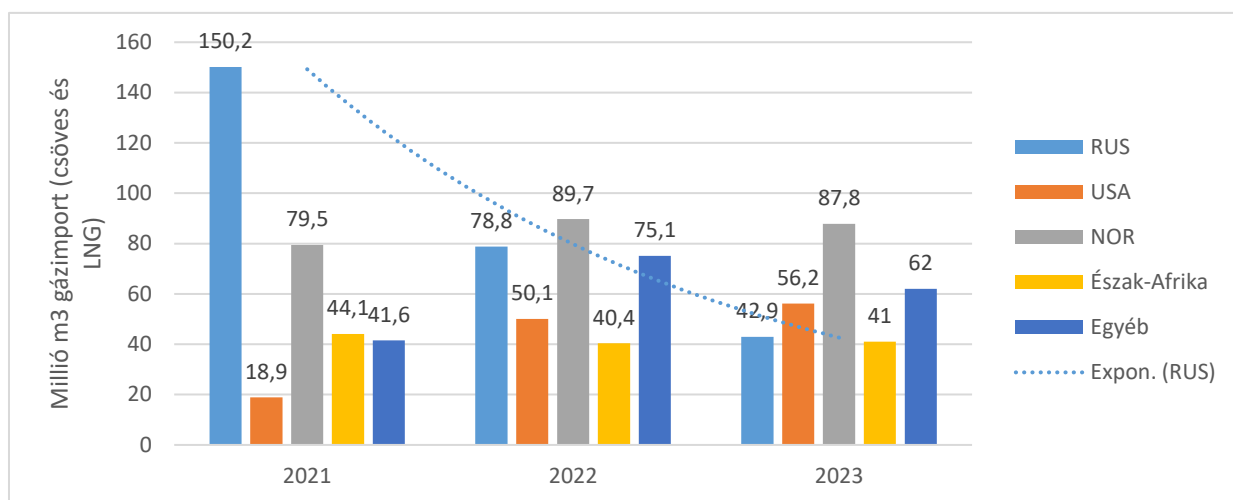
⁵¹ Európai Unió Tanácsa, „Russia’s military aggression against Ukraine: EU bans certain Russian banks from SWIFT system and introduces further restrictions”, 22 márc. 2022, online, Internet, 17 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-bans-certain-russian-banks-from-swift-system-and-introduces-further-restrictions/>.

csomag intézkedéseihez hasonló szankciókban részesült az Ukrajna elleni agresszióban való részvételéért. Emellett az átruházható értékpapírokra vonatkozó korlátozást kiegészítették a kriptodevizákkal, megtiltották a tengeri navigációs eszközök exportját Oroszországba és számos újabb orosz politikussal és oligarchával bővült a szankciós lista.⁵² A negyedik szankciós csomag március 15-én megtiltotta tranzakciók lebonyolítását olyan orosz jogi személyekkel, amik legalább 50%-ban az orosz kormány vagy jegybank tulajdonában állnak, vagy profitjából részesednek, vagy egyéb jelentős gazdasági kapcsolatot tartanak fenn az említett szereplőkkel. Megtiltásra került még az orosz vas és acél termékek importja, az orosz energiaiparba történő beruházás – kivéve az atomenergia-ipar és bizonyos energiahordozók importjának terén, – az európai luxuscikkek exportja Oroszországba, és a hitelminősítési szolgáltatások nyújtása orosz személyek és szervezetek számára. Valamint az orosz elit tagjaival tovább bővült a szankciós lista.⁵³ Az ötödik szankciós csomag elfogadására április 8-án került sor, amely rendelkezett a szén és egyéb szilárd fosszilis energiahordozók, illetve orosz fa, cement, műtrágya és alkoholok importjának tilalmáról – 2022 augusztusától kezdve, – az orosz hajók kitiltásáról az EU kikötőiből, azok kivételével, melyek humanitárius segítséget, élelmiszert és energiahordozókat szállítanak, az orosz és belarusz teherszállítók EU-ból történő kitiltásáról azok kivételével, akik humanitárius segítséget és élelmiszert szállítanak, a fejlett elektronikai eszközök, precíziós műszerek, és sugárhajtómű-üzemanyag exportjának tilalmáról, a tagállami hivatalos pénznemekben jegyzett bankjegyek eladásának és kivitelének tilalmáról, az orosz vállalatok tagállami közbeszerzési eljárásokból történő kizárásáról, négy újabb orosz bankkal történő tranzakciók lebonyolításának tilalmáról, valamint számos újabb, az inváziót kiszolgáló, támogató kulcsfigurát sújtott szankciókkal.⁵⁴ Az orosz energiahordozókról történő lecsatlakozás jegyében az EU elkezdte csökkenteni az energiabiztonság szempontjából kardinális földgázimportban az orosz részesedést, 2023 év végére harmadára csökkentve az orosz importot. (4. ábra)

⁵² Európai Bizottság, „EU extends the scope of sanctions on Russia and Belarus” *European Commission - European Commission.*, 9 márc. 2022, online, Internet, 18 febr. 2024., Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1649.

⁵³ Európai Bizottság, „EU agrees fourth package of restrictive measures” *European Commission - European Commission.*, 15 márc. 2022, online, Internet, 18 febr. 2024., Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1761.

⁵⁴ Európai Unió Tanácsa, „EU adopts fifth round of sanctions against Russia over its military aggression against Ukraine”, 8 ápr. 2022, online, Internet, 19 febr. 2024., Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/04/08/eu-adopts-fifth-round-of-sanctions-against-russia-over-its-military-aggression-against-ukraine/>.

4. Ábra: Az EU által importált földgáz a háborút megelőzően és kitörése óta. 2023 decemberére az orosz gáz behozatala harmadára csökkent, míg a teljes gázimport kb. 14%-kal csökkent. Az orosz gáz helyettesítésére többek között amerikai, norvég és angol gázt importál az EU. (Saját szerkesztés az Európai Bizottság „Where does the EU’s gas come from?” című jelentése alapján, Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>) Százalékos lebontás a mellékletek közt.

A június 3-án elfogadott hatodik szankciós csomag legfontosabb rendelkezése az orosz nyersolaj és egyes kőolajszármazékok importjának 2022 decemberében és 2023 februárjában életbe lépő tilalma. Több, az orosz kőolajra szoruló tagállam ideiglenes mentességet kapott a csővezetéken keresztül érkező olajra, valamint Horvátország és Bulgária is importálhat orosz olajat és vákuumgázolajat tengeri úton. Továbbá 3 újabb orosz és egy belarusz bank került kizárásra a SWIFT rendszerből, az RTR-Planeta, Rossiya 24 és TV Centre International orosz csatornák műsorszórása is felfüggesztésre került, újabb kettős felhasználású vegyi anyagok exportja került megtiltásra, de megtiltásra került még a könyvelési, üzletviteli-, vezetési- és PR-tanácsadási szolgáltatások nyújtása is, végül pedig kibővült a szankciós lista, főleg a Bucsában elkövetett emberiesség elleni- és háborús bűncselekmények felelőseivel.⁵⁵ A július 21-én elfogadott hetedik, fenntartási és összehangolási jelzővel illetett szankciós csomag rendelkezett az orosz arany és ékszer megvásárlásának tilalmáról, az oroszok technológiai megerősödéséhez és a védelmi szektor fejlődéséhez hozzájáruló ellenőrzött termékek listájának kibővítéséről, az orosz hajók EU-s területen lévő zsilipekből történő kitiltásáról, és a harmadik országokban működő orosz többségi tulajdonban lévő jogi személyekre is kiterjesztették a betétek elfogadására vonatkozó tilalmat. Az élelmiszer- és energiabiztonság fenntartása végett az EU enyhített a pénzügyi tranzakciók tilalmán azon esetekben amikor élelmiszercikkek, gyógyászati cikkek, vagy kőolaj szolgáltatása történik harmadik országokba, valamint megengedi néhány

⁵⁵ Európai Unió Tanácsa, „Russia’s aggression against Ukraine: EU adopts sixth package of sanctions”, 3 jún. 2022, online, Internet, 19 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-sixth-package-of-sanctions/>.

kivételes tranzakció lebonyolítását Oroszországgal, főleg a közbeszerzések, az igazságszolgáltatás és a légi közlekedés terén. Továbbá újabb személyek és szervezetek kerültek célzottan szankcionálásra.⁵⁶ Az október 6-án elfogadott nyolcadik szankciós csomag reagál a szeptemberben megtartott G7 csúcstalálkozóra, illetve két újabb ukrán megye – Herszon és Zaporizzsja – annexiójára. Bevezették az olaj árát korlátozó árplafon-mechanizmust, mely szerint 2022 decemberétől, illetve 2023 februárjától orosz nyersolajat és kőolajszármazékokat európai vállalatok által harmadik országoknak szállítani, csak akkor lehet, ha hordónkénti áruk a meghatározott árplafon alatt van. Megtiltásra került az orosz facellulóz és papír, cigaretták, kozmetikumok és az ékszerágazatban használt nemesfémek és kövek importja. Kibővítették azon korlátozott termékek listáját, amelyek Oroszország technológiai megerősödéséhez és védelmi szektorának fejlődéséhez járulhatnának hozzá: megtiltásra került a kohászatban használt koksz, kézilőfegyverek, újabb elektronikai alkatrészek és vegyi anyagok Oroszországba történő exportja. Az uniós polgárok számára megtiltásra került, hogy orosz vállalatok igazgatói tanácsában töltsenek be pozíciót, valamint Oroszországba immár összegtől függetlenül tilos kriptoeszközökkel kapcsolatos, építészeti és mérnöki szolgáltatásokat nyújtani, de a jogi és informatikai tanácsadás is betiltásra került. Továbbá a február 23-án a DNR és LNR ellen bevezetett szankciókat kiterjesztették Herszon és Zaporizzsja megyék szeparatisták által uralt részeire és számos – főleg az említett megyékben rendezett el nem ismert népszavazáshoz köthető – ember és szervezet került szankcionálásra.⁵⁷ A december 16-án elfogadott kilencedik szankciós csomag exporttilalmat vezet be olyan újabb, Oroszország védelmi szektorának fejlődéséhez hozzájáruló termékekre, mint a repülőgép- és drónmotorok, -alkatrészek (ezutóbbiak exportja harmadik országokba is tilos, ha fennáll az esélye annak, hogy onnan Oroszországot látnák el velük), újabb vegyi anyagok, elektronikai és informatikai eszközök, valamint éjjellátó és álcázást szolgáló felszerelések. 3 újabb orosz bank került tranzakciós tilalom alá és 4 újabb orosz csatorna műsorszórása lett betiltva az EU területén, valamint az oroszoknak nyújtandó reklámozási, piac-, és közvéleménykutatói szolgáltatások és – néhány nyersanyag kivételével – az orosz bányászati ágazatba való beruházások is

⁵⁶ Európai Unió Tanácsa, „Russia’s aggression against Ukraine: EU adopts “maintenance and alignment” package”, 21 júl. 2022, online, Internet, 21 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/21/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-maintenance-and-alignment-package/>.

⁵⁷ Európai Unió Tanácsa, „EU adopts its latest package of sanctions against Russia over the illegal annexation of Ukraine’s Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia and Kherson regions”, 6 okt. 2022, online, Internet, 22 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/06/eu-adopts-its-latest-package-of-sanctions-against-russia-over-the-illegal-annexation-of-ukraine-s-donetsk-luhansk-zaporizhzhia-and-kherson-regions/>.

betiltásra kerültek. Továbbá közel 200 újabb személy és szervezet került szankcionálásra.⁵⁸ 2023. február 25-én, egy évvel a háború kitörése után elfogadásra került a tizedik szankciós csomag, mely rendelkezett a különleges rendeltetésű járművek, járműalkatrészek, antennák, daruk, valamint újabb elektronikai eszközök és olyan kettős felhasználású termékek exportjának tilalmáról, mint a hőkamerák, integrált áramkörök és bizonyos ritkaföldfémek. Az importtilalom pedig olyan orosz eredetű kőolajszármazékokkal egészült ki, mint a bitumen, a szintetikus gumi és a korom. 2 újabb orosz csatorna műsorszórása került betiltásra az EU területén, 3 újabb orosz bank került szankcionálásra, valamint a kritikus infrastruktúrák és rendszerek védelmének érdekében oroszok nem tölthetnek be pozíciókat ezen intézmények irányító szerveiben, se nem kaphatnak földgáz-tárolókapacitást az EU-ban. A szankciók kijátszása ellen a kettős felhasználású termékek és lőfegyverek Oroszországon keresztül történő szállítását is betiltották, míg a befagyasztott pénzeszközökről, gazdasági erőforrásokról és a nem menetrend szerinti légi járatokról az illetékes hatóságok tájékoztatását írták elő. Végül pedig újabb személyek és szervezetek kerültek szankcionálásra.⁵⁹ Június 23-án fogadták el a tizenegyedik szankciós csomagot, amelyben a szankciók gyakoribb megkerülése miatt ellenintézkedést kezdeményeztek: a bi- és multilaterális kapcsolatok amennyiben nem segítenek a helyzeten, az EU szankcionálja a szankciókat megkerülni segítő szereplőket, súlyosabb esetben pedig megtiltja az adott országba azon termékek exportját, amelyek oroszországi exportja betiltásra került. Emellett betiltásra került a repülésben használt eszközök és üzemanyagok Oroszországon történő átszállítása és olyan kettős felhasználású termékek exportja, mint az optikai alkatrészek, integrált áramkörök és nyomtatott áramkörti kártyák. További 5 orosz dezinformációt terjesztő csatorna műsorszórását szüntették be az EU területén, valamint az orosz teherszállítók mellett már az orosz pótk- és félpótkocsikat is kitiltották az EU területéről, a szankciókat kijátszani próbáló hajókat (pl. navigációs rendszer kikapcsolása szállítás közben) pedig az EU kikötőiből. Végül pedig 100-nál is több személy és szervezet került szankcionálásra.⁶⁰ A kutatásban vizsgált időszak végén, 2023. december 18-án elfogadták

⁵⁸ Európai Unió Tanácsa, „Russia’s war of aggression against Ukraine: EU adopts 9th package of economic and individual sanctions”, 16 dec. 2022, online, Internet, 22 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/16/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-9th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.

⁵⁹ Európai Unió Tanácsa, „One year of Russia’s full-scale invasion and war of aggression against Ukraine, EU adopts its 10th package of economic and individual sanctions”, 25 febr. 2023, online, Internet, 22 febr. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/25/one-year-of-russia-s-full-scale-invasion-and-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-its-10th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.

⁶⁰ Európai Unió Tanácsa, „Russia’s war of aggression against Ukraine: EU adopts 11th package of economic and individual sanctions”, 23 jún. 2023, online, Internet, 23 febr. 2024. , Elérhető:

a tizenkettedik szankciós csomagot, amely megtiltotta az orosz természetes és mesterséges gyémántok – ideértve a gyémánt ékszereket is – importját. A tiltás fokozatosan, 2024. március 1-től szeptemberig lép életbe, ami ahhoz szükséges, hogy egy megbízható nyomkövetést vezethessenek be a gyémántok eredetének vizsgálatához. Az uniós exportőröknek az orosz védelmi szektor számára fontos kettős felhasználású termékek harmadik országba történő exportja során a szerződésben meg kell tiltani az említett termékek újrakivitelét Oroszországba. Az orosz védelmi szektor fejlődéséhez hozzájáruló kettős felhasználású termékek listáját kibővítették többek között lítiumion-akkumulátorokkal, termosztátokkal, egyenáramú- és szervomotorokkal. Míg a behozatali tilalmat olyan újabb orosz anyagokra terjesztették ki, mint a nyersvas és tükörvas (alacsony mangántartalmú vasötvözet), réz- és alumíniumhuzalok, valamint cseppfolyósított propán – ezutóbbi 12 hónapos átmeneti időszak után. Az Oroszország területén át nem szállítható kettős felhasználású termékek közé pedig bekerült minden harctéri használatra előállított termék, valamint oroszok számára már vállalkozások irányításához szükséges szoftverek, de ipari formatervezéshez és gyártáshoz szükséges szoftverek sem biztosíthatók. Továbbá újabb jelentéstételi és értesítési kötelezettségek lettek előírva – többek közt tartályhajók eladása esetén – a szankciók kijátszásának elnehezítése végett.⁶¹

2022 márciusában az EU Tanácsa kiadta a Stratégiai Iránytű című biztonság- és védelempolitikai keretdokumentumot, amelyben többszörösen kiemelésre kerül Oroszország európai biztonságot és stabilitást veszélyeztető magatartása, valamint immár egyáltalán nem stratégiai partner, sokkal inkább fenyegetés státusza. Oroszországot több alkalommal revizionista jelzővel illeti a dokumentum, illetve sokszorosan kiemeli a nemzetközi jogot sértő ukrajnai invázióját, majd az első fejezetben nevesíti az Oroszország dezinformációs kampányai, zsoldosai és opportunistáinak jelleme által képviselt közvetlen biztonsági fenyegetést, amivel az EU továbbra is határozottan szembe fog nézni. A Stratégiai Iránytű nem cseréli le az EUGS-t, azonban biztonsági percepcióját módosítja, hiszen immár fenyegetésként tekint Oroszországra. Az agresszor ország biztonsági fenyegetésként történő észlelését pedig a fejezetben leírt szankciós politika jelentős minőségi és mennyiségi fejlődése is igazolja. (H1) Továbbá még említést érdemel a 2023-as NATO-EU közös nyilatkozat, melynek egyik új eleme a védelmi

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/23/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-11th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.

⁶¹ Európai Unió Tanácsa, „Russia’s war of aggression against Ukraine: EU adopts 12th package of economic and individual sanctions”, 18 dec. 2023, online, Internet, 2 márc. 2024. , Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/18/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-12th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.

képességek – főleg lőszeres és lőszergyártás – fokozott fejlesztése, hogy Ukrajna támogatása mellett az európai szövetségesek tartalékjai is fennmaradhassanak.

6.3. Az Olasz Köztársaság kül- és biztonságpolitikája a 2022-es orosz agresszió után és az Európai Unió egységes fellépése

6.3.1. Az Olasz kül- és biztonságpolitika alapjai

Az Olasz Köztársaság és az Oroszországi Föderáció a bipoláris világrend felbomlása után kifejezetten jó bilaterális kapcsolatokat ápoltak egymással, melyek az 1994-es barátsági szerződéssel kezdődtek. Berlusconi első kormánya után közvetlen telefonösszeköttetést létesítettek a Kreml és az olasz miniszterelnök székhelye, a Chigi-palota között, sőt 2002-től 2014-ig egy fokozott államközi konzultációs mechanizmus működött az orosz elnök, az olasz miniszterelnök és néhány miniszter között. A Krím annektálása után olasz kezdeményezésre megszűnt a konzultációs mechanizmus, azonban továbbra is jó kapcsolatot ápolt a két állam, számos gazdasági és kulturális együttműködést kötve.⁶² 2021-től kezdve Mario Draghi kormánya már elhatárolódott Oroszországtól, helyette egyértelműen európai és nyugatpárti politikát folytatott. Majd 2022-ben, az ukrain inváziót követően az orosz-olasz bilaterális kapcsolatok mélypontra zuhantak, az olasz parlament elítélte az orosz agressziót, és az ország támogatását fejezte ki az Oroszország elleni Uniós szankciók és az ukrán nép mellett.⁶³

Olaszország külpolitikájának alapját képezi, hogy az ország egy szignifikáns, mediterrán középhatalom – vagyis nem nagyhatalom, azonban megkerülhetetlen a nemzetközi rendben. A középhatalmak vizsgálatakor különféle jellemzők alapján osztályozták őket kutatók és számos definíciót alkottak meg a középhatalmakra: Carsten Holbraad a „Middle Powers in International Politics” című művében például az országok GDP-je és népessége alapján kategorizálta be őket, azonban mutatói alapján középhatalomként definiálható a rendkívül fejlett Japán és a fejlődő Nigéria is.⁶⁴ A kutatók később elkezdtek kvalitatív mutatókat is vizsgálni: az államok magatartási és diplomáciai jellemzőit. A kvalitatív kutatások alapján a középhatalmak multilateralizmust preferáló, nemzetközi szervezetekben aktívan résztvevő, a nemzetközi rend

⁶² Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, „The Russian Italian Relations - Министерство иностранных дел Российской Федерации”, 28. szept. 2022, online, Internet, 4. márc. 2024. , Elérhető: <https://mid.ru/tv/?id=1103850&lang=en>.

⁶³ Teresa Coratella, „Italy’s challenging divorce from Russia” *European Council on Foreign Relations*. , 9. márc. 2022, online, Internet, 5. márc. 2024. , Elérhető: <https://ecfr.eu/article/italys-challenging-divorce-from-russia/>.

⁶⁴ Carsten Holbraad, *Middle Powers in International Politics*, köt. (London: Palgrave Macmillan UK, 1984), online, Internet, 20. szept. 2023. , Elérhető: <http://link.springer.com/10.1007/978-1-349-06865-4>.

fenntartása iránt elkötelezett államok.⁶⁵ A két meghatározás összevegyítésével a középhatalmakat pontosabban definiálhatjuk: a középhatalmak jelentős, de korlátozott anyagi képességekkel rendelkeznek, illetve a nemzetközi szervezetekben, együttműködésekben aktívak, viselkedésüket középhatalmiság jellemzi. Olaszország viselkedését tekintve középhatalom, mivel a kezdetektől fogva tagja olyan szervezeteknek, mint a politikai-katonai szövetség NATO, a gazdasági-politika Európai Unió, és a világ legfejlettebb gazdaságait tömörítő G7, emellett nemzetközi békefenntartó műveletekben és számos multilaterális együttműködésben is aktívan részt vesz. Anyagi képességeit tekintve Olaszország a világ 8. legnagyobb gazdasága⁶⁶, fegyveres erejét tekintve ugyancsak egy szignifikáns hatalom – a GFP index alapján a világ rangsorában a 10. helyet foglalja el⁶⁷, a Military Balance szerinti 32,7 milliárd USD-os védelmi költségvetését tekintve pedig a 12. legnagyobb.⁶⁸ Továbbá említést érdemel kékvízi haditengerészete és repülőgép-hordozó hajói biztosította erőkiemelési képessége is. 2008-ban adták ki a „2020 Jelentés: A külpolitika választásai” című – lényegében külpolitikai stratégiaként leírható – dokumentumot, amelyben bemutatják az Olaszország számára kulcsfontosságú európai, atlanti és mediterrán régiót, ezzel is elköteleződését fejezve ki az euroatlanti értékrend mellett. Ezen régiók közül kiemelésre kerül a Mediterráneum térsége, mivel számos kihívás éri innen az országot, amik hatékony és önálló kezelésére képességet szükséges fejlesztenie az országnak.⁶⁹ A dokumentumban az energiafüggőségről is szó esik, mivel az ország és maga az EU is importálja a felhasznált földgáz jelentős részét. A gázimport főleg Oroszországból (kb. 40%) és a Mediterráneum térségéből érkezik, emiatt a dokumentum szerint szükséges működőképes és fejlett kapcsolatot ápolni előbbivel (stratégiai partnerséget), és stabilizálni utóbbit.⁷⁰

Az olasz biztonság- és védelempolitika sarokköve a 2015-ös Fehér Könyv (*Libro Bianco per la sicurezza internazionale e la difesa*), illetve a Giampaolo di Paola védelmi miniszter által előkészített 2012. évi 244. törvény és az általa létrehozott többéves tervezési dokumentumok (*Documento Programmatico Pluriennale della Difesa – DPP*). A Fehér Könyv egy középtávú biztonság- és védelempolitikai stratégia, mely elemzi az olyan új típusú biztonsági kihívásokat,

⁶⁵ Andrew F. Cooper, szerk., *Niche Diplomacy: Middle Powers after the Cold War*, köt. (London: Palgrave Macmillan UK, 1997), online, Internet, 8 márc. 2024. , Elérhető: <http://link.springer.com/10.1007/978-1-349-25902-1>.

⁶⁶ International Monetary Fund, „World Economic Outlook (October 2023) - GDP, current prices”, 2023, online, Internet, 11 márc. 2024. , Elérhető: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO>.

⁶⁷ Globalfirepower, „2024 Military Strength Ranking”, 2024, online, Internet, 13 márc. 2024. , Elérhető: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>.

⁶⁸ International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2024* (London: Routledge, 2024) 14.

⁶⁹ Marta Dassù és Maurizio Massari., *Rapporto 2020 Le scelte di politica estera* (Roma: Ministero degli Affari Esteri, 2008) 5–6, Elérhető: https://www.esteri.it/mae/doc/Rapporto2020_SceltePoliticaEsteri_090408.pdf.

⁷⁰ Uo., 25–27.

mint például tömeges migráció, járványok, nemzetközi szervezett bűnözés és jelentős társadalmi egyenlőtlenségek, amik miatt válságok alakulhatnak ki, illetve a hibrid támadásokat. Az egyre instabilabb és kiszámíthatatlanabb nemzetközi rend leírása után a válságkezelés és a védelmi rendszer reformja mellett érvel, amivel az ország képes lehet hatékonyan reagálni a kihívásokra. A dokumentum kiemeli az ENSZ-NATO-EU biztonsági triádát egyrészt az ezek keretében indított nemzetközi válságkezelő missziók, másrészt az EU közös kül- és biztonságpolitikájának megerősítése, harmadrészt pedig a NATO és a védelem európai dimenziója közötti együttműködés fokozása miatt.⁷¹ A Di Paola reformként emlegetett törvény a költségcsökkentés jegyében célként tűzte ki az olasz haderő 150 ezer főre történő csökkentését 2024-ig, illetve határozott a rövid- és középtávú stratégiák, a DPP-k évenkénti kiadásáról. Ezen dokumentumok a kiadási év és a következő 2 év vállalásait, terveit tartalmazzák, elemzik a nemzetközi biztonsági környezetet, a felmerülő feladatokat és a megoldásukhoz szükséges erőforrásokat.⁷²

6.3.2. Az olasz kül- és biztonságpolitika és az Ukrajna elleni háború

Az olasz-orosz kapcsolatok a Krím-félsziget 2014-es annexiója után revízióra kerültek és Olaszország az euroatlanti térség többi országával együttesen elítélte az agresszort, illetve felmondott több bilaterális együttműködést. Azonban a Minszk II egyezmény és Oroszország növekvő földközi-tengeri aktivitása arra ösztönözte a balközép Renzi-kormányt, hogy a két ország között ismét intenzívebb párbeszédet folytasson, míg a 2015-től kezdve az országba érkezett menekültek szétosztásának sikertelenségét és a kelet-közép európai államok szolidaritásának hiányát az olaszok árulásként élték meg. Így bár egyszerre támogatták az EU-s szankciókat és nem kívántak kiszakadni az euroatlanti értékrendből, az olasz-orosz stratégiai partnerséget is helyreállították és újabb együttműködéseket kezdeményeztek nemcsak gazdasági téren, hanem például a terrorizmus elleni küzdelemben is. A szintén balközép Paolo Gentiloni 2016-os hatalomra jutását követően folytatta Matteo Renzi külpolitikáját, ami következtében az országok közti kereskedelmi forgalom ismét növekedni kezdett. Gentiloni és – a 2015-ben Giorgio Napolitanot leváltó – Sergio Mattarella államfő a javuló viszony jegyében többször ellátogatott Oroszországba, hogy párbeszédet folytasson az orosz vezetőkkel, illetve, hogy szemtanúi lehessenek az ENI és Gazprom olaj- és gázkitermelő vállalatok közti újabb szerződések aláírásának. Megközelítésük szerint az orosz-ukrán konfliktust külön témaként kezelendő, hogy ne akadályozhassa a felek közti együttműködéseket, így az olaszok a Nyugat

⁷¹ Ministero della Difesa, *Libro Bianco per la sicurezza internazionale e la difesa*, köt. (Roma, 2015), Elérhető: <https://flpdifesa.org/wp-content/uploads/2015/05/Libro-Bianco-30.04.2015-5a-versione-def-sul-sito-MD.pdf>.

⁷² Molnár Anna, „Olaszország biztonsági kihívásai és stratégiai irányai” *Felderítő Szemle*. XVII.3 (2018): 102.

és Oroszország közti feszültség deeszkálálására törekedett. 2018-ban a szélsőjobboldali Giuseppe Conte váltotta Gentilonit a miniszterelnöki székben, akinek külpolitikája sokkal megengedőbb és előzékenyebb volt Oroszország irányába. Beszédeiben többször hangoztatta az oroszok elleni szankciók felülvizsgálatának szükségességét, mivel „Oroszország nem jelent katonai fenyegetést, sokkal inkább egy potenciális partner az EU és a NATO számára”, aki segíthetne a regionális konfliktusok megoldásában.⁷³ Conte alatt tört ki a COVID-19 világjárvány – melyet Európában Olaszország sínylett meg leginkább, – aminek kezeléséhez Putyintól kért és kapott katonai egészségügyi segítséget.⁷⁴ Oroszbarátsága ellenére Conte 2019-ben megbukott első, illetve utána következő második kormánya alatt is elődjeihez hasonlóan egyértelműen az euroatlanti értékrendben képzelte el országát, a NATO és az oroszok közti romló viszony miatt aktívan hozzájárult a keleti szárny védelméhez.⁷⁵ 2021-ben Conte ismét megbukott, Mattarella elnök pedig a technokrata Mario Draghit, az Európai Központi Bank korábbi elnökét jelölte miniszterelnöknek. A – minősített többséggel rendelkező (kb. 90% az alsó- és felsőházban is) – nemzeti egységkormányt vezető Draghi rögvest ambiciózus, erőszakos és európeér politikába kezdett: kinevezése után Líbiába látogatott, hogy az olasz energiaellátás sértetlenségét garantálja, Recep Tayyip Erdogan török elnököt diktátornak nevezte, majd a „Sofagate” ügy kapcsán el is ítélte, valamint a pandémia alatt tevékenyen hozzájárult a vírus sikeres leküzdéséhez – a vakcinahiányban szenvedő EU-t egy Ausztráliába tartó AstraZeneca szállítmány lefoglalásával segítette ki.⁷⁶

A 2022-ben megindított brutális orosz inváziót Draghi mélységesen elítélte és megkezdődött az olasz-orosz szakítás, mely elemzők szerint az elmúlt évek egyik legszignifikánsabb külpolitikai váltása, tekintve, hogy Európában Olaszország ápolta a legmelegebb és legintenzívebb kapcsolatot Oroszországgal. Róma EU-s fősodrástól eltérő álláspontját 2022-ben Draghi változtatta meg, amely új álláspont elemzők szerint maradandó lesz. Az orosz elit befolyása semmivé foszlott, az olasz hatóságok számtalan luxusvillát és szuperjachtot foglaltak le, továbbá a korábbi szankciók ellen hangot adó nagyvállaltok nemhogy csendben maradtak, de elkezdték leépíteni orosz kapcsolataikat, sőt a korábbi oroszbarát politikusok is elhatárolódtak – Matteo Salvini és Silvio Berlusconi (Berlusconi később arról is beszélt, hogy

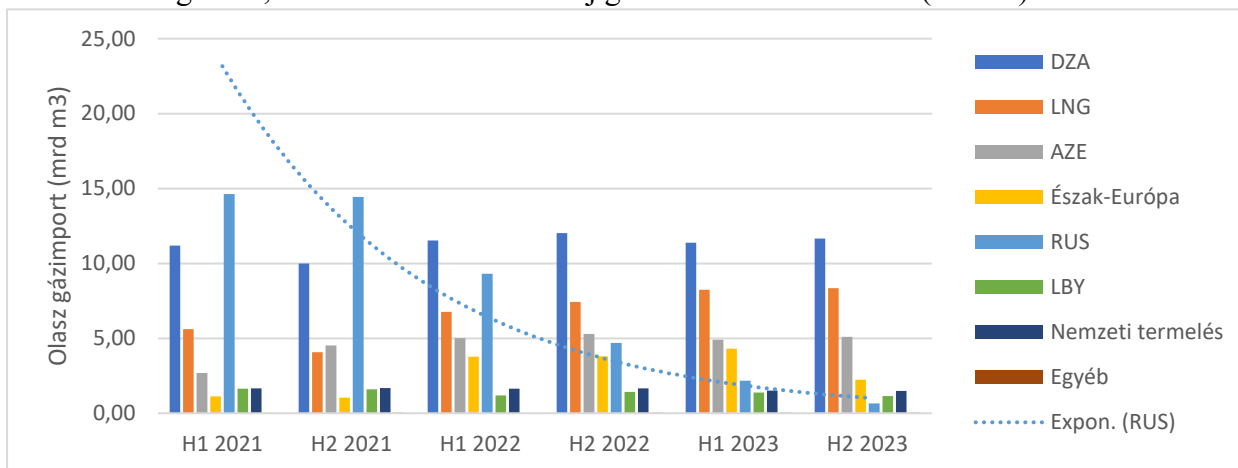
⁷³ Marco Siddi, „Italy’s ‘Middle Power’ Approach to Russia” *The International Spectator*. 54.2 (2017): 10–16.

⁷⁴ Andrew Osborn, „»From Russia with Love«: Putin sends aid to Italy to fight virus” *Reuters*. , 22 márc. 2020, szak. World, online, Internet, 26 márc. 2024. , Elérhető: <https://www.reuters.com/article/idUSKBN21907M/>.

⁷⁵ Molnár, „Olaszország biztonsági kihívásai és stratégiai irányai” 106.

⁷⁶ Jason Horowitz, „How Mario Draghi Is Making Italy a Power Player in Europe” *The New York Times*. , 2021, online, Internet, 26 márc. 2024. , Elérhető: <https://web.archive.org/web/20220106152441/https://www.nytimes.com/2021/04/15/world/europe/italy-draghi-eu.html>.

Putyint akarata ellenére vették rá a háborúra) is elítélték az orosz agressziót. Az olasz gazdaság jelentősen függött az orosz gázimporttól, a háború kitörésével azonban ezt is elkezdtek leépíteni az olasz energiavállalatok, egyrészt a felhasználás csökkentésével, másrészt főként afrikai és ázsiai országokkal, illetve USA-val kötött új gázszerződések révén.⁷⁷ (5. ábra)

5. Ábra: Az Olasz Köztársaság által importált földgáz a háború kitörése előtt és azt követően. Az olaszok oroszországi gázimportjukat közel 40%-ról a háború kitörését követően alig 10%-ra, 2023 decemberére alig 2%-ra csökkentették. Helyette jelentősen fokozták az azeri földgáz és az LNG importját Katarból, az USA-ból és Algériából. (Saját szerkesztés a Statista „Italy: natural gas supply by origin 2023” című statisztika alapján, Elérhető: <https://www.statista.com/statistics/1325804/natural-gas-supply-in-italy-by-origin/>) Százalékos lebontás a mellékletek közt.

Külpolitikáját tekintve 4 fő intézkedési terület emelhető ki: az orosz annexiók elítélése, az Ukrajnának nyújtott 8 fegyverszállítmány, a pénzügyi és humanitárius támogatás, és a szankciók támogatása, intézkedések kezdeményezése.⁷⁸ Ezutóbbiból kiemelendő, hogy Draghi volt az orosz jegybank devizatartalékjának befagyasztásának egyik főszereplője,⁷⁹ de ő volt az aki elsőként nyíltan támogatta az ukrán EU csatlakozást 2022 márciusában kiemelve, hogy Ukrajna nemcsak saját, de Európa békéjét, szabadságát és biztonságát, továbbá a szabályokon és jogokon alapuló fennálló világrendet is védi.⁸⁰ 2022 júniusában Draghi Emmanuel Macron francia elnökkel és Olaf Scholz német kancellárral Kijevbe látogatott, hogy Volodimir Zelenszkij ukrán elnökkel találkozzanak. Az EU 3 legszignifikánsabb országának vezetői támogatásukról biztosították Ukrajnát, majd a Kijev melletti romokban álló Irpinyt

⁷⁷ Amy Kazmin, „Revulsion at Ukraine war ends Rome’s old amity with Moscow” *Financial Times.*, 2022, online, Internet, 27 márc. 2024., Elérhető: <https://archive.md/Koko7>.

⁷⁸ Nona Mikhelidze, „Italy’s Response to the Russian Invasion of Ukraine” *IAI Commentaries.* (2023): 1–2.

⁷⁹ Geoff Dyer, „Weaponisation of finance: how the west unleashed ‘shock and awe’ on Russia” *Financial Times.*, 6 ápr. 2022, szak. The Big Read, online, Internet, 27 márc. 2024., Elérhető: <https://www.ft.com/content/5b397d6b-bde4-4a8c-b9a4-080485d6c64a>.

⁸⁰ Amy Kazmin, „Mario Draghi endorses Ukraine’s bid for EU membership” *Financial Times.*, 22 márc. 2022, online, Internet, 28 márc. 2024., Elérhető: <https://archive.md/d1Ofc>.

meglátogatva Ukrajna háború utáni újjáépítéséről is tárgyaltak, illetve újfent megerősítették elköteleződésük az állam területi integritásának helyreállítása iránt.⁸¹

2022 júliusára a nemzeti egységkormány válságba süllyedt gazdasági és politikai – főként Draghi és Conte – konfliktusok miatt. A Conte vezette Movimento 5 Stelle (M5S) megvonta támogatását a kormánytól és bizalmatlansági indítványt nyújtottak be Draghi ellen, aki emiatt lemondott. A lemondása elutasításra került, azonban egy újabb bizalmatlansági indítvány miatt július végén Draghi ismét lemondott, amit Mattarella elnök már jóváhagyott. A 2022 őszi megrendezett választásokról egyszerű többséggel (kb. 60%) a Fratelli d'Italia - Forza Italia – Lega koalíció került ki győztesen, Olaszország 68. kormányának megalakítására pedig Giorgia Melonit kérte fel Sergio Mattarella. A választási kampány alatt euroszeptikusnak és fasisztának tartott miniszterelnök nem váltotta valóra a róla kitalált összeesküvés-elméleteket, mindeddig (2024. január) szigorúan követte a Draghi által kijelölt új politikai irányt. Ráadásul kifejezetten veteránnak, tapasztaltnak nevezhető a Meloni-kormány is, tekintve, hogy a miniszterelnök, de a külügy- és védelmi miniszter hosszú ideje mozog politikai pályán. Meloni megválasztását követően még 2022 őszi találkozott a Nyugat másik jelentős vezetőivel, majd 2023 januárjában Algériába utazott, hogy a Draghi-kormány alatt megkezdett gázimport-diverzifikációt folytassa, ezzel is tovább csökkentve az Oroszországtól való függést.⁸² 2023 februárjában Meloni ellátogatott a Kijev melletti Bucsába, ahol az ukrán felet a háború kitörése óta tartó olasz támogatás folytatásáról biztosította: „Számíthatnak Olaszországra, Önökkel vagyunk a kezdetektől egészen a végsőig.”⁸³ Tavasszal Meloni ismét Afrikába utazott, ahol az etióp és a szomáliai miniszterelnökekkel, illetve az Afrikai Unió Bizottságának elnökével találkozott és az olasz-afrikai gazdasági kapcsolatok elmélyítéséről egyeztetett.⁸⁴

Draghi politikájának kezdetétől az euroatlanti értékrend és intézmények mellett köteleződött el és erőteljesen képviselte a Nyugat álláspontját, sőt többször is ő volt a legfőbb aktor egy-egy cselekmény mögött, emiatt nem meglepő, hogy az orosz inváziót mélységesen elítélte és egyből

⁸¹ Jules Darmanin, Clea Caulcutt, és Christopher Miller, „Macron, Scholz and Draghi meet Zelenskyy in Kyiv during historic visit” *POLITICO.*, 16 jún. 2022, online, Internet, 28 márc. 2024., Elérhető: <https://www.politico.eu/article/macron-scholz-draghi-kyiv-visit-zelenskyy-ukraine/>.

⁸² Sky News Italia, „Meloni in Algeria: »Algeri fondamentale per realizzare Piano Mattei«” *Sky News Italia.*, 23 jan. 2023, online, Internet, 30 márc. 2024., Elérhető: <https://tg24.sky.it/mondo/2023/01/23/giorgia-meloni-algeria>.

⁸³ Agenzia ANSA, „Meloni a Bucha, combatteremo per la vostra libertà - Ultima ora - Ansa.it” *Agenzia ANSA.*, 21 febr. 2023, szak. Ultima ora, online, Internet, 30 márc. 2024., Elérhető: https://www.ansa.it/sito/notizie/topnews/2023/02/21/meloni-a-bucha-combatteremo-per-la-vostra-liberta_f5909b09-e260-40de-906c-0805498069ea.html.

⁸⁴ Agenzia ANSA, „Meloni in Etiopia: »A ottobre presentiamo il piano Mattei per l’Africa« - Notizie - Ansa.it” *Agenzia ANSA.*, 14 ápr. 2023, szak. Notizie, online, Internet, 30 márc. 2024., Elérhető: https://www.ansa.it/sito/notizie/politica/2023/04/14/meloni-a-ottobre-presentiamo-il-piano-mattei-per-lafrica_395c8e97-c8fa-4294-8328-89f9dfd3c80b.html.

Ukrajna pártjára állt. Sokkal váratlanabb, hogy Giorgia Meloni és kormánykoalíciója folytatta Draghi politikáját és hozzá hasonlóan jelentősen támogatja Ukrajnát. A jelenlegi miniszterelnök számtalan sajtónyilatkozatban megerősítette elköteleződését az euroatlanti értékrend iránt, kijelentve azt is, hogy az ő kormányzása alatt „Olaszország nem lesz a Nyugat gyenge láncszeme”. A koalíció szélsőségesebb politikusainak időről-időre megjelenő egyet nem értése ellenére tevőlegesen is hozzájárult a Nyugat válaszához, mivel nemcsak a szankciókat támogatta, az orosz kapcsolatok és függőség leépítését folytatta, hanem szignifikáns mennyiségű anyagi és katonai támogatást is biztosított Ukrajnának. A Meloni-kormány eddigi politikai tevékenységéről egyértelműen kijelenthető, hogy összhangban van a Draghi alatt megindult új politikai iránnyal és az euroatlanti értékrenddel, a Nyugat ukrajnai háborúra adott reakciójával és elköteleződésével. (H2)

6.3.3. Az orosz agresszió hatása az olasz biztonság- és védelempolitikai dokumentumokra és a biztonságpercepcióra

A háború kitörése után kiadott első stratégiai dokumentum a Lorenzo Guerini védelmi miniszter által készített 2022-es DPP. A 2022-es DPP-ben az orosz invázió a bevezető részben kerül részletesebb bemutatásra, utána mindig egy-egy kijelentés, cselekmény alátámasztásaként kerül megemlítésre az orosz (és kínai) fenyegetés, összesen 11 alkalommal. Ezen orosz (és kínai) fenyegetés a világszinten tapasztalható stratégiai versengésben nyilvánul meg elsősorban, földrajzi vonatkozásban pedig szinte mindig a Mediterráneum térségére és Afrikára vonatkozik, ahol az orosz jelenlét és gyakorlatozás, befolyásolási törekvés sérti az olasz nemzeti érdekeket és újabban fenyegeti a NATO keleti szárnya mellett a délit is (ezen szárnyak lényegében az EU szárnyai is). A dokumentum így elsősorban a haderőfejlesztési célokat, az olasz katonai jelenlét szükségességét és tevékenységét is a földközi-tengeri térséghez rendeli. Kiemelendő azért, hogy megjelenik az oroszok által fenyegetett keleti szárny is, aminek védelméhez az erőkitetés fejlesztését és a NATO előretolt jelenlétének megerősítését tartja szükségesnek.⁸⁵ A védelem fejlesztéséhez és szinten tartásához a 2022-2024-es periódus kezdetén 29,4 milliárd eurót irányzott elő a dokumentum, ami 1 milliárdos növekedés 2021-hez képest.⁸⁶ 2022 májusában a védelmi miniszter kiadott három további stratégiai dokumentumot, a Mediterráneum biztonsági és védelmi stratégiáját, valamint a nemzeti katonai-politikai irányelvet és az integrált teljesítményfejlesztés programciklusáról és költségvetéséről szóló címzett törvényt. Az ágazati stratégiában az ukrajnai háború csupán

⁸⁵ Lorenzo Guerini, *Documento Programmatico Pluriennale della Difesa 2022* (Roma: Ministero della Difesa, 2022) 3–15, Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/30714/dpp_2022_2024.pdf.

⁸⁶ Uo., 160.

megemlítésre kerül, mint destabilizáló és biztonsági percepciót sértő tényező, de a földközi-tengeri orosz fenyegetés is a DPP megismétlése.⁸⁷ A címzett törvény szintén csak megemlíti a háborút és orosz fenyegetést, amit a nemzetközi biztonsági architektúra képtelen volt megakadályozni, és amelyre mind a NATO, mind az EU választ keres. Továbbá kiemeli, hogy az orosz tevékenység destabilizálja az ország számára oly jelentős Mediterráneum térségét is, aminek stabilizálásához kiemelten fontos a fejlett, ütőképes és jól szervezett haderő.⁸⁸ Ezen stratégiai dokumentumok nem igazán relevánsak a kutatás szempontjából. A katonai-politikai irányelv ellenben 15 alkalommal említi az Oroszországi Föderáció jelentette fenyegetést, megemlítve a háború miatt a nukleáris fegyverek jelentett veszély kiújulását is. A szövetségi politikáról szóló fejezetben kiemeli a NATO és az EU határozott és egységes fellépését, valamint az új stratégiai dokumentumokat is (2022-es Stratégiai Koncepció és Stratégiai Iránytű), amelyek kialakításához Olaszország jelentősen hozzájárult. A fejezet második felében az EU KBVP-ről beszél és kiemeli, hogy a KBVP addig nem lehet igazán hatékony amíg egy valódi közös külpolitikát nem vezetnek be az EU-ban. A keretében indított missziók az európai biztonság garantálásához szükségesek, ezért ezekben Olaszország aktívan részt vesz, végül pedig az EU-hoz kötődő jelentős védelmi együttműködésekről és az azokban betöltött vezető olasz szerepről beszél. A műveletek politikai jellemzőiről szóló fejezetben az orosz-olasz kapcsolat kettős megközelítését írja le, amely szerint bár a békés dialógus nyitva áll az oroszok felé, agresszív és nemzetközi jogot sértő magatartásuk miatt minden EU és NATO választ támogat Olaszország és szükségesnek tartja az előretolt jelenlét fenntartását, megerősítését a keleti szárnyon. (4. táblázat)

	2021	2022	2023
Enhanced Forward Presence és gyors reagálású erők	LVA, SNMG2, SNMCMG2	LVA, POL, SNMG2, SNMCMG2	LVA, POL, HUN, SNMG2, SNMCMG2
Enhanced Vigilance Activity	-	BGR	BGR, SVK

4. Táblázat: Olasz részvétel a NATO elrettentés és védelem koncepciójában. (Saját szerkesztés a 2021-es, 2022-es és 2023-as DPP alapján)

A haderőfejlesztés tekintetében a 2014-es NATO csúcson meghatározott GDP arányosan 2%-os védelmi költségvetés elérését szükségesnek tartja, egyrészt az új kihívások és NATO vállalások, valamint az agresszív orosz viselkedés következtében esetlegesen kialakuló

⁸⁷ Lorenzo Guerini, *Strategia di sicurezza e difesa per il Mediterraneo 2022*, köt. (Roma, 2022), <https://archive.md/dNDndi>, Elérhető: <https://ciram.unimc.it/it/focus/diritto-geopolitica-mare/italia-sicurezza-spazi-marittimi/litalia-e-la-sicurezza-degli-spazi-marittimi/StrategiaMediterraneo2022.pdf>.

⁸⁸ Lorenzo Guerini, *Atto di Indirizzo 2023*, köt. (Roma: Ministero della Difesa, 2022), Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/26763/atto_di_indirizzo_2022_2023-2025.pdf.

konvencionális háború miatt. Végül pedig a keleti fenyegetés mellett a déli is ismét bemutatásra kerül: a Mediterráneum térségét bár nem fenyegeti Oroszország, Kínával együtt befolyását próbálja növelni, Szíriával történő kapcsolatépítése következtében például már haditengerészeti- és légibázist is létesíteni tudott a régióban. Továbbá kiemeli az oroszok információs műveleteit, amik egyik fő eleme, hogy Oroszország úgy mutatja be magát, mint az euroatlanti integrációnál jobb alternatíva.⁸⁹

Giorgia Meloni és kormányának tagjai Draghi alatt is támogatták a nyugati szankciókat és ukrajnai segélyeket, és a finn és svéd NATO csatlakozást is megszavazták. A Meloni-kormány beiktatása után is folytatta ezen magatartást, Draghihoz képest kissé eltérő diskurzussal: a nyilatkozataikban az EU-NATO műveleteket, szankciókat, újabb nemzetközi missziókban történő részvételt és Ukrajna támogatását szignifikáns nemzeti érdekként említik, így érve el a jobboldali szavazók szimpátiáját és támogatását.⁹⁰ A Crosetto által készített 2023-as DPP a 2022-es DPP-hez képest jóval többször, 26 alkalommal említi az oroszok biztonságot fenyegető magatartását. A stratégiai környezetet leíró első fejezetben kiemeli, hogy a 2022-ben indított orosz invázió jelentősen sokkolta Európát és Olaszországot. Ez a háború erőteljes diszkontinuitásként fogható fel, kevésbé a szuverenitás és nemzetközi jog megsértése miatt – hiszen azt Oroszország 2008 óta többször is elkövette, – hanem sokkal inkább a fennálló nemzetközi rendre gyakorolt hatása miatt. Az orosz agresszió fokozta a világszintű stratégiai versengést, haderőfejlesztéseket indított be Európában, rámutatott a gazdasági biztonság és az ellátási láncok sérülékenységre, nyilvánvalóvá tette a világ polarizálódó vezetési modelljét, miszerint a világ egyik pólusán liberális-demokrata, míg a másikon autoriter-totalitárius rendszerek alakultak ki. Ezentúl aggasztónak tartja az orosz haditengerészeti egységek számának növekedését a Földközi-tengeren, illetve az orosz befolyás növekedését Afrikában, tekintve, hogy az orosz fegyveres erőkön kívül jelentős mennyiségű Wagner zsoldos is jelen van a Száhel-övezet országaiban és az olaszok számára kiemelt fontossággal bíró Líbiában is. A világszintű stratégiai versengés keretében a stratégia szerint Oroszország keletről az ukrajnai háborúval, míg délről az észak-afrikai térség destabilizálásával kívánja jelentős nyomás alá helyezni az Európai Uniót, miközben hibrid hadviselésének keretében dezinformációs kampányokkal próbálja bomlasztani a Nyugat egységességét, az euroatlanti integráció partnerállamait pedig eltéríteni a Nyugathoz való csatlakozástól. Végül leírja, hogy az orosz

⁸⁹ Lorenzo Guerini, *Direttiva per la Politica Militare Nazionale 2022*, köt. (Roma: Ministero della Difesa, 2022), Elérhető: https://www.difesa.it/Il_Ministro/Documents/Direttiva%20PMN%202022.pdf.

⁹⁰ Alessandro Marrone, „The Defence Policy of Giorgia Meloni’s Government: A Traditional Posture with a Conservative Tinge” *IAI Commentaries*. (2022): 3–4.

invázió jelentős konvencionális, kibertéri, űrbéli és nukleáris fenyegetést hozott napvilágra, amik miatt szükséges egy fejlett, fenntartható, interoperábilis és gyors reagálóképességű haderő fenntartása – a folyamatosan fejlődő technológia miatt pedig jelentős védelmi ipari befektetéseket kell eszközölni. Továbbá ismerteti az orosz agresszió elhárítására irányuló olasz erőfeszítéseket, vagyis a NATO elrettentés tevékenységében történő részvételt, illetve az EU 2022-ben indított EUMAM Ukrajna misszióban az ukránoknak nyújtott segítséget. A keleti szárny védelmére Olaszország 2022 óta egyre több erőforrást vet be, emellett bilaterális szinten másik európai államokhoz hasonlóan pénzügyi és haditechnikai támogatást nyújt Ukrajnának, hogy az sikeresen ellenállhasson az orosz invázióknak, védelmezve Európát.⁹¹ (H2) A 2023-2025-ös periódusban a védelmi kiadások mérlege tervezetten 30,7 milliárd euró, ami 1,3 milliárd eurós emelkedést, ellenben GDP arányosan 1,57%-ról 1,45%-ra történő csökkenést jelent.⁹² (5. táblázat)

	2020	2021	2022	2023
Előirányzott mérleg (mrd EUR)	26	28,3	29,4	30,7
Military Balance szerinti kiadás (mrd EUR)	25,5	28,4	32,1	30,1
GDP%	1,60%	1,58%	1,57%	1,46%

5. Táblázat: Az olasz védelmi költségvetés. (Saját szerkesztés a 2020-as, 2021-es, 2022-es és 2023-as DPP, illetve a 2021-es, 2022-es, 2023-as és 2024-es Military Balance alapján)

A 2023-ban kiadott címzett törvény elődjéhez képest kiemeltebben kezeli az orosz fenyegetést, bár az elején leszögezi, hogy az oroszok jelentette fenyegetés rövidtávú, jelentősebb fenyegetésként egy világszinten kialakuló Nyugat-Kína szembenállást nevesít. A dokumentum a Guerini által kiadott politikai-katonai irányelvhez hasonlóan a stratégiai környezet fejezetben ismerteti az oroszok agresszív politikája jelentette fenyegetést, vagyis az ukrajnai háborút és a keleti szárny közvetlen katonai fenyegetését, a földközi-tengeri térségben az orosz (és kínai) befolyás növekedését és a kialakuló instabilitást, illetve kiemeli az orosz információs műveleteket, amik keretében a dezinformációs kampányokat Moszkva az Ukrajnának szánt nyugati támogatások ellehetetlenítésére is felhasználja.⁹³

Végül pedig mindenképpen szükséges megemlíteni, hogy az elemzett közép- és rövidtávú stratégiák felett Olaszországnak ahogy nincs külpolitikai stratégiája, úgy igazi keretet képző nemzeti biztonsági stratégiája sincs. Azonban az ukrajnai háború miatt szükségessé vált megalkotni egyet, amiről 2023 júliusában a legmagasabb szintű politikai és katonai vezetőket

⁹¹ Guido Crosetto, *Documento Programmatico Pluriennale della Difesa 2023* (Roma: Ministero della Difesa, 2023) 2–20, Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/30714/dpp_2023-2025.pdf.

⁹² Uo., 89–93.

⁹³ Guido Crosetto, *Atto di Indirizzo 2024* (Roma: Ministero della Difesa, 2023) 1–6, Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/26763/atto_di_indirizzo_ed_2023_-_final.pdf.

tömörítő Legfelsőbb Védelmi Tanács (Consiglio Supremo di Difesa) döntött, megerősítve, hogy a stratégia összhangban lesz a korábbi stratégiai dokumentumokkal és az EU, a Nyugat orosz-ukrán háborúra adott válaszaival.⁹⁴

7. Összegzés és kitekintés

Az orosz-ukrán konfliktus, majd háború következtében az Oroszország-Nyugat kapcsolatok jelentősen megromlottak: az euroatlanti értékrendet formáló EU és NATO szemében az egykori stratégiai partnerből biztonsági fenyegetés lett és többször is elítélték az orosz agressziót. A szövetség és az unió közti együttműködés is jelentősen fokozódott, 2016-ban, 2018-ban és 2023-ban is kiadtak egy közös nyilatkozatot biztonsági kihívásokról és fenyegetésekről, illetve együttműködési területekről, aminek egyik kardinális eleme az Oroszország és hibrid hadviselése elleni küzdelem. Az EU 2014-ben a krími annexióra és kelet-ukrajnai destabilizációra válaszul a KKBP keretében bevezetett 3 szankciót Oroszország ellen, majd a 2022-es ukrajnai inváziót követően 2023 decemberéig 12 szankciós csomaggal erősítette meg, bővítette ki a Moszkvát korlátozó intézkedéseket. A szankciók és a háború gazdasági következményei rávilágítottak az ellátási láncok és az energiaipar sérülékenységre és kiszolgáltatottságára, ennek megoldására az EU egyrészt elkezdte az Oroszországgal való gazdasági szakítást, másrészt diverzifikálni kezdte az energiahordozók importját.

Olaszország kül- és biztonságpolitikáját tekintve teljes mértékben azonosult az EU álláspontjával, támogatta minden intézkedését, bilaterális úton ő is pénzügyi segílyt és fegyvert biztosított Ukrajnának, hogy az ellenállhasson az orosz támadásnak. A háború kitörésekor a Mario Draghi vezette nemzeti egységkormány volt hatalmon, ami azonnal elítélte az orosz agressziót és az EU-s állásponthoz hasonlóan eldöntötte, hogy szakít az orosz gazdasággal és fellép az ukrán nép mellett. Draghi és a M5S vezetője közti nézeteltérések végül a kormány bukásához vezettek, 2022 őszén pedig Giorgia Meloni alakíthatott kormányt. Bár sokan félték attól, hogy Meloni véget vet az európai politikának és az ukránok támogatásának, ez nem történt meg, az új kormány 2 szélsőségesebb nézetet valló koalíciós tagjával is rendületlenül folytatta a szankciók és ukránok támogatását, az orosz gázimport másik forrásokra történő cseréjét, a nemzetközi missziókban és az euroatlanti országok keleti szárnyán végrehajtott előretolt jelenlétben való részvételt.

A háború végével az Oroszország-EU reláció már biztosan nem lesz olyan, mint a 21. század elején: még ha Oroszország kivonulna Ukrajnából vállalva a felelősséget háborús

⁹⁴ Decode39, „Rome works towards new national security strategy” *Decode39.* , 17 júl. 2023, szak. News, online, Internet, 6 ápr. 2024. , Elérhető: <https://decode39.com/7322/italy-new-national-security-strategy/>.

cselekedeteiért, bűneiért és a szankciók is eltörlésre kerülnének, bebizonyosodott, hogy Európa biztonsága és stabilitása nem garantált amíg Oroszországot a jelenlegi elit vezeti, továbbá az EU már alternatív energia- és nyersanyagforrásokat keresett. Mind kőolaj és kőolajszármazékok terén, mind földgáz terén jelentősen csökkentette az orosz importot, helyette növelte többek között az amerikai, kazah, líbiai és norvég importokat.

Olaszország vonatkozásában a Meloni-kormány teljes mértékben kitart a szankciók és Ukrajna támogatása mellett: a miniszterelnök több nyilatkozatában is hangoztatta, hogy Ukrajna sikere Olaszország nemzeti érdeke és egy igazi békének kell zárnia a háborút, mivel a fennálló nemzetközi rendben elfogadhatatlan, hogy egy állam erőszakkal területet próbáljon meg elvenni egy másiktól.⁹⁵ A kormánykoalíció tagjai közül vajon képes lesz valaki megbuktatni a Meloni-kormányt? A Fratelli d'Italia a háború kezdetétől fogva konzekvens nyugatpárti politikát folytat, Draghi alatt is egyértelművé tették, hogy az euroatlanti értékrend nézeteit vallják. A Lega egy atlantista Oroszországgal barátságos viszonyt ápoló párt, vezetője pedig Salvini, aki többször is ellenszenvét fejezte ki a szankciók és Ukrajna fegyverekkel történő támogatása iránt. A koalíció utolsó tagja, a Forza Italia is alapvetően nyugatpárti politikát folytat, bár Silvio Berlusconi oroszpartí nyilatkozatai és ellentmondásos viselkedése miatt gyakran kellett magyarázkodnia a párt kommunikációjáért felelő Antonio Tajaninak és magának az Európai Néppártnak is. Berlusconi 2023-as halálával a párt új vezetője a keményvonalas európeér Tajani lett. Az ellenzék 3 legerősebb pártja pedig a Partito Democratico (PD), a M5S és az Italia Viva-Azione koalíció, mely utóbbi 2023 végére felbomlott. A PD is nyugatpárti politikát folytat, kiáll Ukrajna és a szankciók támogatása mellett. A 2022-es választásokat követően Enrico Letta korábbi miniszterelnököt Elly Schlein váltotta a párt élén, aki továbbra is az egységes nyugati fellépést pártolja, azonban azt is hangoztatta, hogy a diplomácia útján kell megoldást keresni. A Conte-vezette M5S párt ért egyet legkevésbé Ukrajna fegyverekkel történő támogatásával – a Draghi-kormányt meg is buktatta emiatt, – helyette nyilatkozataiban a béke mellett kampányol és a védelmi kiadások emelését ellenzi a pandémia és háború okozta gazdasági visszaesésre hivatkozva.⁹⁶ Összegezve az új olasz külpolitikai irányultságot leginkább ellenző párt jelenleg ellenzékben van, a kormánykoalíció szélsőségesebb Lega pártja megkapta a kulcsfontosságú pénzügyminiszteri

⁹⁵ Mikhelidze, „Italy’s Response to the Russian Invasion of Ukraine” 4.

⁹⁶ Anja Mihr és Chiara Pierobon, szerk., „Italian Governments and Political Parties Vis-a-Vis the War in Ukraine” in *Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance: Studies on Transformation and Development in the OSCE Region*. (Cham: Springer Nature Switzerland, 2024) 270–275, online, Internet, 31 márc. 2024. , Elérhető: <https://link.springer.com/10.1007/978-3-031-44584-2>.

tárcát és bár szavazókat veszített az előző választáshoz képest, valószínűleg nem bukhatja meg a Draghi-kormányhoz hasonlóan tapasztalt politikusokból álló Meloni-kormányt.

Felhasznált irodalom

1. Agenzia ANSA. „Meloni a Bucha, combatteremo per la vostra libertà - Ultima ora - Ansa.it”. *Agenzia ANSA*, 21 febr. 2023, szak. Ultima ora. Online. Internet. 30 márc. 2024. . Elérhető: https://www.ansa.it/sito/notizie/topnews/2023/02/21/meloni-a-bucha-combatteremo-per-la-vostra-liberta_f5909b09-e260-40de-906c-0805498069ea.html.
2. Agenzia ANSA. „Meloni in Etiopia: »A ottobre presentiamo il piano Mattei per l’Africa« - Notizie - Ansa.it”. *Agenzia ANSA*, 14 ápr. 2023, szak. Notizie. Online. Internet. 30 márc. 2024. . Elérhető: https://www.ansa.it/sito/notizie/politica/2023/04/14/meloni-a-ottobre-presentiamo-il-piano-mattei-per-lafrica_395c8e97-c8fa-4294-8328-89f9dfd3c80b.html.
3. Centre Virtuel de la Connaissance sur l’Europe. „European Political Cooperation (EPC) - Historical events in the European integration process (1945–2009)”. *Centre Virtuel de la Connaissance sur l’Europe*, é. n. Online. Internet. 10 okt. 2023. . Elérhető: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/fed975ca-665b-4c89-ac04-0ac7e8919c51>.
4. Chivvis, Christopher S. *Understanding Russian „Hybrid Warfare”*. Santa Monica: RAND Corporation, március 22, 2017. Online. Internet. 16 okt. 2023. . Elérhető: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>.
5. Clem, Ralph S., Erik S. Herron, és Ani Tepnadze. „Russian Anti-Western Disinformation, Media Consumption and Public Opinion in Georgia”. *Europe-Asia Studies* (2023): 1–25.
6. Cooper, Andrew F., szerk. *Niche Diplomacy: Middle Powers after the Cold War*. London: Palgrave Macmillan UK, 1997. Online. Internet. 8 márc. 2024. . Elérhető: <http://link.springer.com/10.1007/978-1-349-25902-1>.
7. Coratella, Teresa. „Italy’s challenging divorce from Russia”. *European Council on Foreign Relations*, 9 márc. 2022. Online. Internet. 5 márc. 2024. . Elérhető: <https://ecfr.eu/article/italys-challenging-divorce-from-russia/>.
8. Cosgrove, Jonathon. *The Russian Invasion of the Crimean Peninsula, 2014-2015: A Post-Cold War Nuclear Crisis Case Study*. Fort Belvoir: Defense Technical Information Center, 2020. Online. Internet. 15 jan. 2024. . Elérhető: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1116879>.

9. Council on Foreign Relations. „What Does the G7 Do?” *Council on Foreign Relations*, é. n. Online. Internet. 27 szept. 2023. . Elérhető: <https://www.cfr.org/backgrounder/what-does-g7-do>.
10. Crosetto, Guido. *Atto di Indirizzo 2024*. Roma: Ministero della Difesa, 2023. Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/26763/atto_di_indirizzo_ed._2023_-_final.pdf.
11. Crosetto, Guido. *Documento Programmatico Pluriennale della Difesa 2023*. Roma: Ministero della Difesa, 2023. Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/30714/dpp_2023-2025.pdf.
12. Cullen, Patrick és mtsai. *The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model (Public Version)*, 2021. Online. Internet. 8 nov. 2023. . Elérhető: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123305>.
13. Csiki Tamás. „Visszatekintés a Nyugat-európai Unióra”. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle* 3.5 (2010): 66–73.
14. Darmanin, Jules, Clea Caulcutt, és Christopher Miller. „Macron, Scholz and Draghi meet Zelenskyy in Kyiv during historic visit”. *POLITICO*, 16 jún. 2022. Online. Internet. 28 márc. 2024. . Elérhető: <https://www.politico.eu/article/macron-scholz-draghi-kyiv-visit-zelenskyy-ukraine/>.
15. Dassù, Marta, és Maurizio Massari. *Rapporto 2020 Le scelte di politica estera*. Roma: Ministero degli Affari Esteri, 2008. Elérhető: https://www.esteri.it/mae/doc/Rapporto2020_SceltePoliticaEsteri_090408.pdf.
16. Davignon, Étienne. „The Davignon proposals - Historical events in the European integration process (1945–2009)”. *Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe*, é. n. Online. Internet. 28 szept. 2023. . Elérhető: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/56b69a5e-3f16-4775-ba38-b4ef440fdccb>.
17. Decode39. „Rome works towards new national security strategy”. *Decode39*, 17 júl. 2023, szak. News. Online. Internet. 6 ápr. 2024. . Elérhető: <https://decode39.com/7322/italy-new-national-security-strategy/>.
18. Dyer, Geoff. „Weaponisation of finance: how the west unleashed ‘shock and awe’ on Russia”. *Financial Times*, 6 ápr. 2022, szak. The Big Read. Online. Internet. 27 márc. 2024. . Elérhető: <https://www.ft.com/content/5b397d6b-bde4-4a8c-b9a4-080485d6c64a>.
19. Ellul, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1965.

20. Európai Bizottság. „EU agrees fourth package of restrictive measures”. *European Commission - European Commission*, 15 márc. 2022. Online. Internet. 18 febr. 2024. . Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1761.
21. Európai Bizottság. „EU extends the scope of sanctions on Russia and Belarus”. *European Commission - European Commission*, 9 márc. 2022. Online. Internet. 18 febr. 2024. . Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1649.
22. Európai Közösségek. *Second report on European political cooperation in foreign policy matters (Copenhagen, 23 July 1973)*. Sanem: Centre Virtuel de la Connaissance sur l’Europe, december 18, 2013. Elérhető: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/8b935ae1-0a38-42d4-a97e-088c63d54b6f/publishable_en.pdf.
23. Európai Tanács. „European Council, 19-20 March 2015”, 19 márc. 2015. Online. Internet. 25 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/03/19-20/>.
24. Európai Tanács. „European Council focuses on Ukraine crisis and further sanctions”, 20 márc. 2014. Online. Internet. 18 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/>.
25. Európai Tanács. „Special meeting of the European Council, 16 July 2014”, 16 júl. 2014. Online. Internet. 20 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/07/16/>.
26. Európai Tanács. „Two major challenges for Europe: investment and the eastern neighbourhood”, 18 dec. 2014. Online. Internet. 21 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/12/18/>.
27. Európai Unió Tanácsa. *Adoption of agreed restrictive measures in view of Russia’s role in Eastern Ukraine*. Brüsszel: Európai Unió, július 31, 2014. Online. Internet. 20 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/media/22019/144205.pdf>.
28. Európai Unió Tanácsa. „Council condemns the illegal referendum in Crimea”, 17 márc. 2014. Online. Internet. 18 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/>.
29. Európai Unió Tanácsa. „Council stands by Kiev for free and fair presidential elections”, 12 máj. 2014. Online. Internet. 19 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/05/12/>.

30. Európai Unió Tanácsa. „Council supports Kiev efforts for a peace plan”, 23 jún. 2014. Online. Internet. 19 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/06/23/>.
31. Európai Unió Tanácsa. „EU adds the »Governor of Sevastopol« to its sanctions list over actions against Ukraine’s territorial integrity”, 21 nov. 2017. Online. Internet. 30 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/21/eu-adds-the-governor-of-sevastopol-to-its-sanctions-list-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity/>.
32. Európai Unió Tanácsa. „EU adopts fifth round of sanctions against Russia over its military aggression against Ukraine”, 8 ápr. 2022. Online. Internet. 19 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/04/08/eu-adopts-fifth-round-of-sanctions-against-russia-over-its-military-aggression-against-ukraine/>.
33. Európai Unió Tanácsa. „EU adopts its latest package of sanctions against Russia over the illegal annexation of Ukraine’s Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia and Kherson regions”, 6 okt. 2022. Online. Internet. 22 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/06/eu-adopts-its-latest-package-of-sanctions-against-russia-over-the-illegal-annexation-of-ukraine-s-donetsk-luhansk-zaporizhzhia-and-kherson-regions/>.
34. Európai Unió Tanácsa. „EU adopts package of sanctions in response to Russian recognition of the non-government controlled areas of the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine and sending of troops into the region”, 13 febr. 2022. Online. Internet. 7 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/>.
35. Európai Unió Tanácsa. *EU strengthens sanctions against separatists in Eastern Ukraine*. Brüsszel: Európai Unió, november 28, 2014. Online. Internet. 20 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/media/21990/145967.pdf>.
36. Európai Unió Tanácsa. „One year of Russia’s full-scale invasion and war of aggression against Ukraine, EU adopts its 10th package of economic and individual sanctions”, 25 febr. 2023. Online. Internet. 22 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/25/one-year-of->

- russia-s-full-scale-invasion-and-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-its-10th-package-of-economic-and-individual-sanctions/.
37. Európai Unió Tanácsa. „Russia: EU prolongs economic sanctions by six months”, 15 dec. 2015. Online. Internet. 26 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/12/21/russia-sanctions/>.
38. Európai Unió Tanácsa. „Russia: EU prolongs economic sanctions by six months”, 19 dec. 2016. Online. Internet. 27 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/19/sanctions-russia/>.
39. Európai Unió Tanácsa. „Russia’s aggression against Ukraine: EU adopts “maintenance and alignment” package”, 21 júl. 2022. Online. Internet. 21 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/21/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-maintenance-and-alignment-package/>.
40. Európai Unió Tanácsa. „Russia’s aggression against Ukraine: EU adopts sixth package of sanctions”, 3 jún. 2022. Online. Internet. 19 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-sixth-package-of-sanctions/>.
41. Európai Unió Tanácsa. „Russia’s military aggression against Ukraine: EU bans certain Russian banks from SWIFT system and introduces further restrictions”, 22 márc. 2022. Online. Internet. 17 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-bans-certain-russian-banks-from-swift-system-and-introduces-further-restrictions/>.
42. Európai Unió Tanácsa. „Russia’s military aggression against Ukraine: EU imposes sanctions against President Putin and Foreign Minister Lavrov and adopts wide ranging individual and economic sanctions”, 25 febr. 2022. Online. Internet. 17 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/>.
43. Európai Unió Tanácsa. „Russia’s war of aggression against Ukraine: EU adopts 9th package of economic and individual sanctions”, 16 dec. 2022. Online. Internet. 22 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/16/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-9th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.

44. Európai Unió Tanácsa. „Russia’s war of aggression against Ukraine: EU adopts 11th package of economic and individual sanctions”, 23 jún. 2023. Online. Internet. 23 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/23/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-11th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.
45. Európai Unió Tanácsa. „Russia’s war of aggression against Ukraine: EU adopts 12th package of economic and individual sanctions”, 18 dec. 2023. Online. Internet. 2 márc. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/18/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-12th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.
46. Európai Unió Tanácsa. „Ukraine: EU adds six entities involved in the construction of the Kerch Bridge connecting the illegally annexed Crimea to Russia to sanctions list”, 31 júl. 2018. Online. Internet. 31 jan. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/07/31/ukraine-eu-adds-six-entities-involved-in-the-construction-of-the-kerch-bridge-connecting-the-illegally-annexed-crimea-to-russia-to-sanctions-list/>.
47. Európai Unió Tanácsa. „Ukraine: EU responds to escalation at the Kerch Strait and the Sea of Azov, and renews sanctions over actions against Ukraine’s territorial integrity”, 15 márc. 2019. Online. Internet. 1 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/03/15/ukraine-eu-responds-to-escalation-at-the-kerch-straits-and-the-azov-sea-and-renews-sanctions-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity/>.
48. Európai Unió Tanácsa. „Ukraine: EU sanctions eight more people over territorial integrity”, 11 okt. 2021. Online. Internet. 3 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/10/11/ukraine-eu-sanctions-eight-more-people-over-territorial-integrity/>.
49. Európai Unió Tanácsa. „Ukraine: two persons and four entities involved in the construction of the Kerch railway bridge added to EU sanctions list”, 1 okt. 2020. Online. Internet. 3 febr. 2024. . Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/01/ukraine-two-persons-and-four-entities-involved-in-the-construction-of-the-kerch-railway-bridge-added-to-eu-sanctions-list/>.
50. European External Action Service. „Russia & the EU (1991-2011)”, 2016. Online. Internet. 13 jan. 2024. . Elérhető:

- https://eeas.europa.eu/archives/delegations/russia/eu_russia/chronology/1991-2011/index_en.htm.
51. European External Action Service. „Statements by EU leaders on Ukraine”, 2014. Online. Internet. 17 jan. 2024. . Elérhető: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/russia/press_corner/all_news/news/2014/20140219_2_en.htm.
 52. Fridman, Ofer, Virginie Baudais, és Givi Gigitashvili. „Enhancing the capabilities of CSDP missions and operations to identify and respond to disinformation attacks” (2023). Elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/702578/EXPO_IDA\(2023\)702578_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/702578/EXPO_IDA(2023)702578_EN.pdf).
 53. Gamkrelidze, Tamar. „Georgia’s external frontier on Russia sedimented and unmalleable: engagement politics and the impact of the three-tier warfare”. *Journal of Contemporary European Studies* 31.2 (2023): 536–555.
 54. Gazdag, Ferenc. *Európai integráció és külpolitika*. Osiris kiadó, 2005.
 55. Globalfirepower. „2024 Military Strength Ranking”, 2024. Online. Internet. 13 márc. 2024. . Elérhető: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>.
 56. Guerini, Lorenzo. *Atto di Indirizzo 2023*. Roma: Ministero della Difesa, 2022. Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/26763/atto_di_indirizzo_2022_2023-2025.pdf.
 57. Guerini, Lorenzo. *Direttiva per la Politica Militare Nazionale 2022*. Roma: Ministero della Difesa, 2022. Elérhető: https://www.difesa.it/Il_Ministro/Documents/Direttiva%20PMN%202022.pdf.
 58. Guerini, Lorenzo. Documento Programmatico Pluriennale della Difesa 2021. Roma: Ministero della Difesa, 2021. Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/30714/20210804_dpp_2021-2023_per_publicazione.pdf.
 59. Guerini, Lorenzo. *Documento Programmatico Pluriennale della Difesa 2022*. Roma: Ministero della Difesa, 2022. Elérhető: https://www.difesa.it/assets/allegati/30714/dpp_2022_2024.pdf.
 60. Guerini, Lorenzo. *Strategia di sicurezza e difesa per il Mediterraneo 2022*. Roma, 2022. <https://archive.md/dDNDi>. Elérhető: <https://circam.unimc.it/it/focus/diritto-geopolitica-mare/italia-sicurezza-spazi-marittimi/litalia-e-la-sicurezza-degli-spazi-marittimi/StrategiaMediterraneo2022.pdf>.

61. Hill, Christopher, és Karen E. Smith. *European Foreign Policy: Key Documents*. Abingdon: Routledge, 2000.
62. Holbraad, Carsten. *Middle Powers in International Politics*. London: Palgrave Macmillan UK, 1984. Online. Internet. 20 szept. 2023. . Elérhető: <http://link.springer.com/10.1007/978-1-349-06865-4>.
63. Horowitz, Jason. „How Mario Draghi Is Making Italy a Power Player in Europe”. *The New York Times*, 2021. Online. Internet. 26 márc. 2024. . Elérhető: <https://web.archive.org/web/20220106152441/https://www.nytimes.com/2021/04/15/world/europe/italy-draghi-eu.html>.
64. International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2021*. London: Routledge, 2021.
65. International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2022*. London: Routledge, 2022.
66. International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2023*. London: Routledge, 2023.
67. International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2024*. London: Routledge, 2024.
68. International Monetary Fund. „World Economic Outlook (October 2023) - GDP, current prices”, 2023. Online. Internet. 11 márc. 2024. . Elérhető: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO>.
69. Kazmin, Amy. „Mario Draghi endorses Ukraine’s bid for EU membership”. *Financial Times*, 22 márc. 2022. Online. Internet. 28 márc. 2024. . Elérhető: <https://archive.md/d1Ofc>.
70. Kazmin, Amy. „Revulsion at Ukraine war ends Rome’s old amity with Moscow”. *Financial Times*, 2022. Online. Internet. 27 márc. 2024. . Elérhető: <https://archive.md/Koko7>.
71. Külügyi Tanács. *Council conclusions on Ukraine*. Brüsszel: Európai Unió, március 3, 2014. Online. Internet. 18 jan. 2024. . Elérhető: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/141291.pdf.
72. Külügyi Tanács. *List of persons and entities under EU restrictive measures over the territorial integrity of Ukraine*. Brüsszel: Európai Unió, február 16, 2015. Online. Internet. 22 jan. 2024. . Elérhető:

- <https://www.consilium.europa.eu/media/21988/17022015-russia-sanctions-table-persons-and-entities.pdf>.
73. Lambert, Michael. „Tracing the Roots of Russia’s Hybrid Warfare Tactics”, 2017. Online. Internet. 29 okt. 2023. . Elérhető: <https://eurasianet.org/tracing-the-roots-of-russias-hybrid-warfare-tactics>.
 74. Machurishvili, Nino. „Prospects of the EU’s Common Foreign and Security Policy and Russia’s Disinformation Campaign in the South Caucasus”. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs* 25.1 (2021): 127–145.
 75. Marrone, Alessandro. „The Defence Policy of Giorgia Meloni’s Government: A Traditional Posture with a Conservative Tinge”. *IAI Commentaries* (2022): 7.
 76. Migreurop. „Georgia”. *Migreurop*, 25 okt. 2023. Online. Internet. 26 okt. 2023. . Elérhető: <https://migreurop.org/article2195.html>.
 77. Mihr, Anja, és Chiara Pierobon, szerk. „Italian Governments and Political Parties Vis-a-Vis the War in Ukraine”. In *Polarization, Shifting Borders and Liquid Governance: Studies on Transformation and Development in the OSCE Region*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2024. Online. Internet. 31 márc. 2024. . Elérhető: <https://link.springer.com/10.1007/978-3-031-44584-2>.
 78. Mikhelidze, Nona. „Italy’s Response to the Russian Invasion of Ukraine”. *IAI Commentaries* (2023): 5.
 79. Ministero della Difesa. *Libro Bianco per la sicurezza internazionale e la difesa*. Roma, 2015. Elérhető: <https://flpdifesa.org/wp-content/uploads/2015/05/Libro-Bianco-30.04.2015-5a-versione-def-sul-sito-MD.pdf>.
 80. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. „The Russian Italian Relations - Министерство иностранных дел Российской Федерации”, 28 szept. 2022. Online. Internet. 4 márc. 2024. . Elérhető: <https://mid.ru/tv/?id=1103850&lang=en>.
 81. Mogherini, Federica. *A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy | EEAS*. Brüsszel: Európai Unió, 2016. Elérhető: https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en#top.
 82. Mogherini, Federica. *The European Union’s Global Strategy Three Years On, Looking Forward*. Brüsszel: Európai Unió, 2019. Elérhető: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf.
 83. Molnár Anna. *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018.

84. Molnár, Anna. „Olaszország biztonsági kihívásai és stratégiai irányai”. *Felderítő Szemle* XVII.3 (2018): 20.
85. Nyugat-Európai Unió. „Platform on European security interests. Meeting of the Foreign and Defense Ministers of the Western European Union. The Hague, 27 October 1987”. EU Related, 1987. Online. Internet. 10 okt. 2023. . Elérhető: <https://aei.pitt.edu/43384/>.
86. Osborn, Andrew. „»From Russia with Love«: Putin sends aid to Italy to fight virus”. *Reuters*, 22 márc. 2020, szak. World. Online. Internet. 26 márc. 2024. . Elérhető: <https://www.reuters.com/article/idUSKBN21907M/>.
87. Reichborn-Kjennerud, Erik, és Patrick Cullen. *What is Hybrid Warfare?* Oslo: Norwegian Institute of International Affairs (NUPI), 2016. Online. Internet. 11 okt. 2023. . Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/resrep07978>.
88. Siddi, Marco. „Italy’s ‘Middle Power’ Approach to Russia”. *The International Spectator* 54.2 (2017): 21.
89. Sky News Italia. „Meloni in Algeria: »Algeri fondamentale per realizzare Piano Mattei«”. *Sky News Italia*, 23 jan. 2023. Online. Internet. 30 márc. 2024. . Elérhető: <https://tg24.sky.it/mondo/2023/01/23/giorgia-meloni-algeria>.
90. Tindemans, Leo. „European Union. Report by Mr. Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council. Bulletin of the European Communities, Supplement 1/76. (commonly called the Tindemans Report)”. EU Other, 1976. Online. Internet. 10 okt. 2023. . Elérhető: <https://aei.pitt.edu/942/>.
91. *Egységes Európai Okmány*, 1986. Online. Internet. 10 okt. 2023. . Elérhető: <http://data.europa.eu/eli/treaty/sea/sign/hun>.

Mellékletek

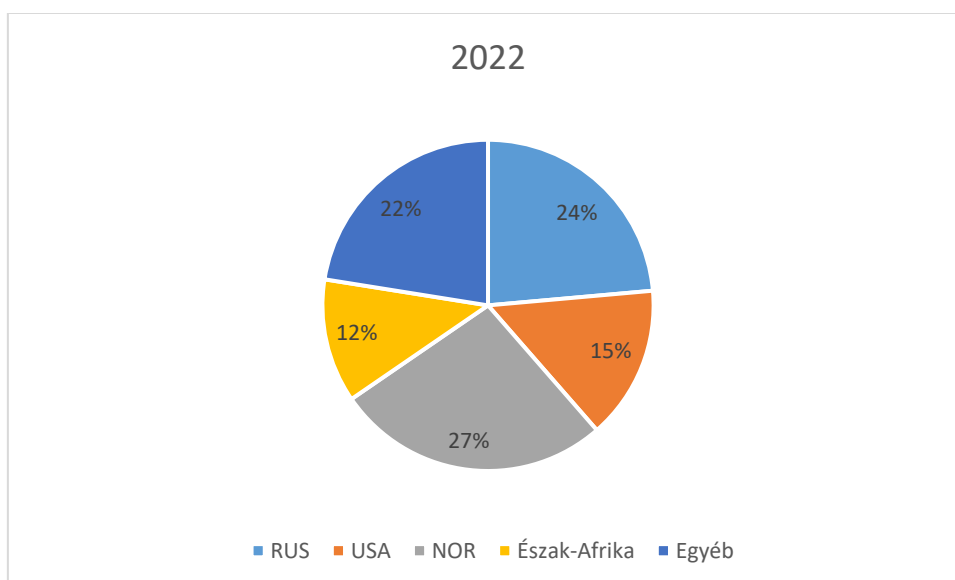
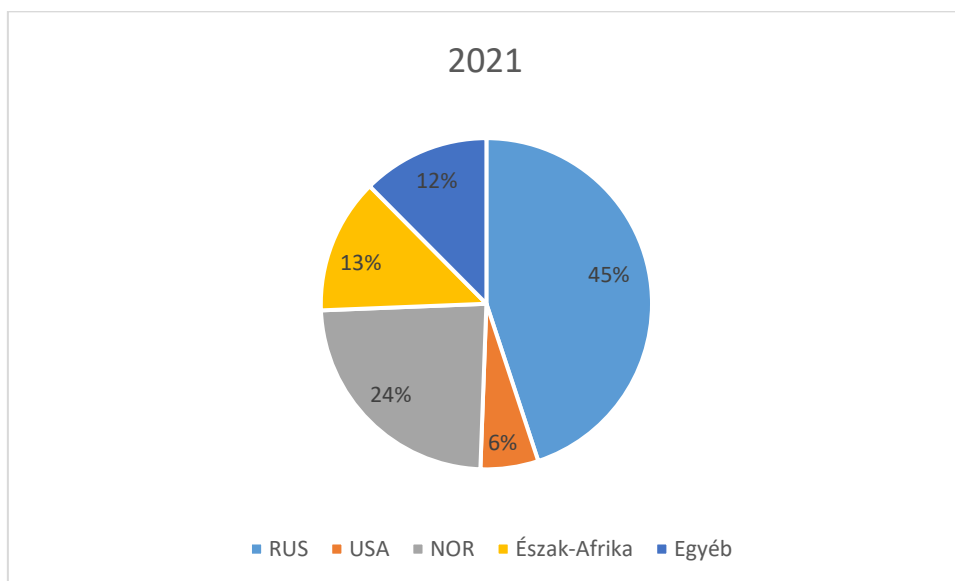
Ábrák jegyzéke

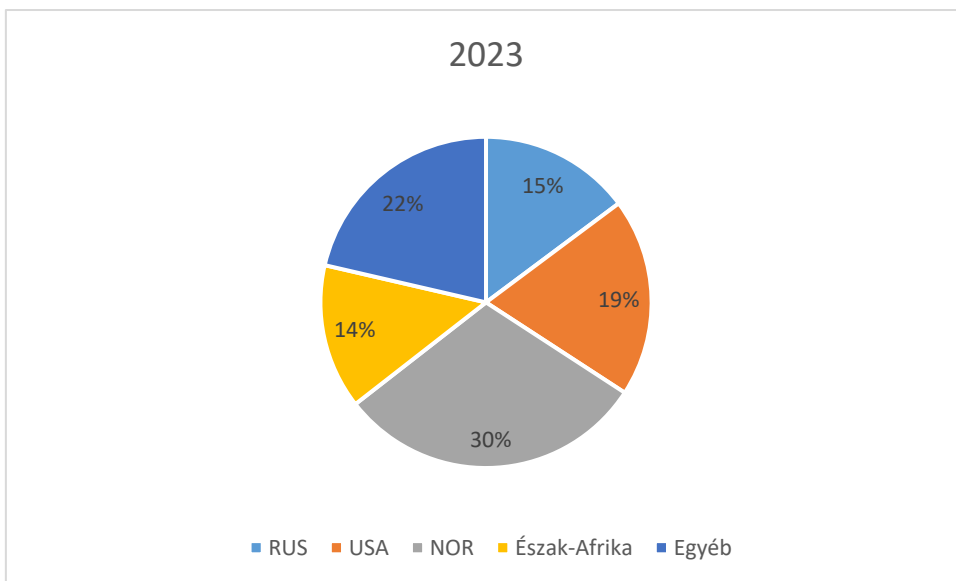
1. Ábra: Az állam legjelentősebb eszközeinek alkalmazása hibrid hadviselés során (8. oldal)
2. Ábra: Georgia és a két szeparatista állam (11. oldal)
3. Ábra: Ukrajna és az Oroszország által 2014-ben annektált Krím-félsziget, illetve a 2022-ben annektált 4 megye (26. oldal)
4. Ábra: Az EU által importált földgáz a háborút megelőzően és kitörése óta (29. oldal)
5. Ábra: Az Olasz Köztársaság által importált földgáz a háború kitörése előtt és azt követően (37. oldal)

Táblázatok jegyzéke

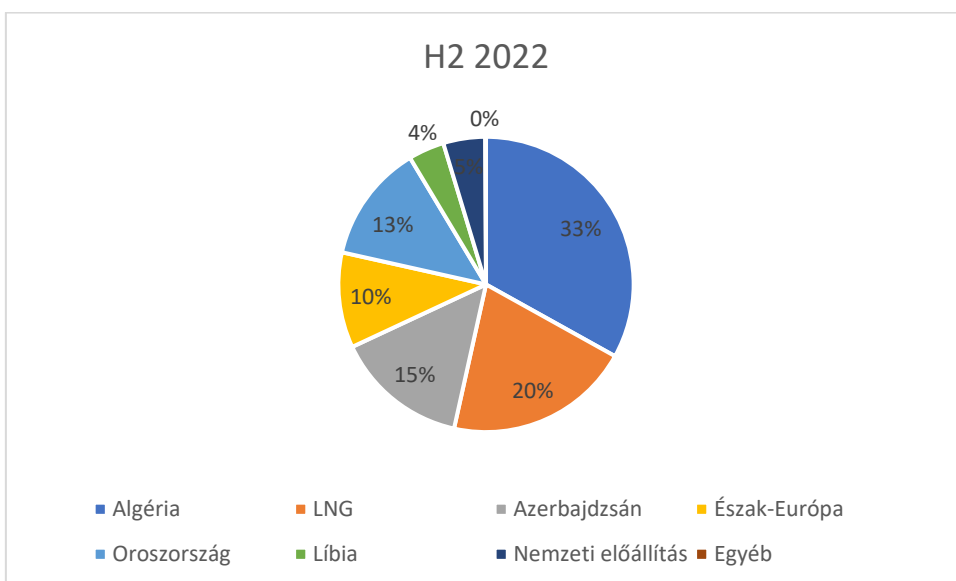
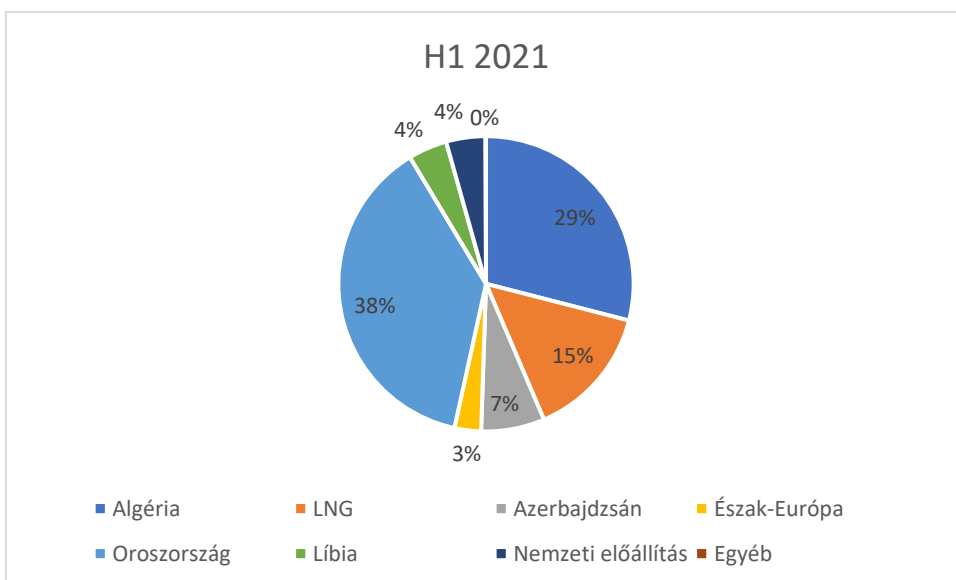
1. Táblázat: Állami információs műveletek bevetése/információs domén elleni műveletek (9. oldal)
2. Táblázat: A leggyakoribb orosz dezinformációs kampányok (13. oldal)
3. Táblázat: Az EU által Ukrajna területi integritásának megsértéséért bevezetett egyéni szankciói az egyes évek végén (25. oldal)
4. Táblázat: Olasz részvétel a NATO elrettentés és védelem koncepciójában (40. oldal)
5. Táblázat: Az olasz védelmi költségvetés (42. oldal)

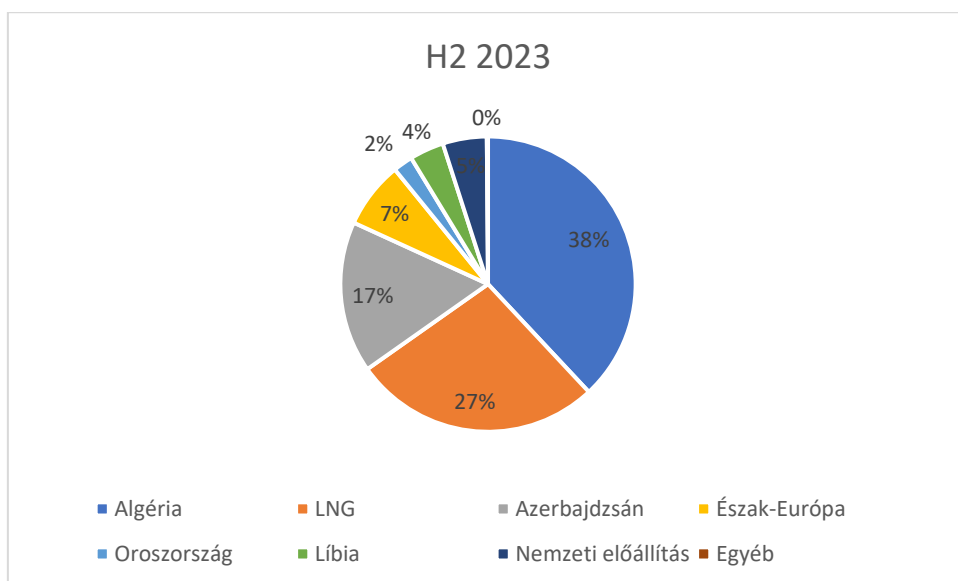
További ábrák

1. Melléklet: Az EU földgáz importja százalékos megoszlásban 2021-2023-ig

2. Melléklet: Az Olasz Köztársaság földgázimportjának százalékos megoszlása 2021-től a 3 említett félévben